

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

галузь знань
спеціальність

05 Соціальні та поведінкові науки
051 «Економіка»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Глобальні тренди розвитку міжнародної торгівлі»

здобувача Васильченко Івана Олеговича _____

Науковий керівник: доктор.екон.наук., професор Столярчук Ярослава Михайлівна

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Столярчук Я.М.

Київ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	6
1.1 Сутність та еволюція міжнародної торгівлі в системі світового господарства	6
1.2. Методологія дослідження глобальних економічних процесів у сфері торгівлі	12
1.3. Ключові фактори, що впливають на трансформацію сучасної міжнародної торгівлі	20
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ГЛОБАЛЬНИХ ТРЕНДІВ І ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ	26
2.1 Дослідження сучасного стану міжнародної торгівлі	26
2.2 Цифрова трансформація міжнародної торгівлі: електронна комерція та логістичні інновації ...	35
2.3. Перспективи міжнародної торгівлі в умовах глобальних викликів.....	44
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

У сучасному світі міжнародна торгівля є важливою складовою глобальної економіки, що забезпечує рух товарів, послуг, капіталів та технологій між країнами. У актуальних умовах міжнародна торгівля зазнає суттєвих трансформацій під впливом цифровізації, геополітичної нестабільності, нових форматів регіональної інтеграції та глобальних викликів, таких як пандемії, зміна клімату, енергетична криза тощо.

Зміни у торговельній політиці країн, включно з переговорами щодо торговельних угод нового покоління, активізація електронної комерції, розвиток цифрових платформ, а також наслідки пандемії COVID-19 і військових конфліктів істотно впливають на глобальну торгівлю, вимагаючи адаптації до нових реалій. Це зумовлює необхідність глибокого аналізу сучасних трендів та формування ефективних стратегій адаптації на міждержавному та корпоративному рівнях.

Питанням розвитку міжнародної торгівлі приділяли увагу як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники, серед яких варто виокремити праці Баласси Б., Болдуїна Р., Кругмана П., Самуельсона П., Рікардо Д., Мелітца М., Родріка Д., Гроссмана Г., Оліна Б., Гекшера Е., Андреса Родрігеса-Клара, Арколакіса К., Костіно А., Тіммера М., Циганкової Т., Лук'яненка Д., Столярчук Я., Петрушевської Л., Чеботарьової І., Фішера С., Хелпмена Е. та інших. Їхні роботи заклали підґрунтя для теоретичного й емпіричного аналізу глобальних торговельних процесів. Проте сучасні трансформації, зумовлені діджиталізацією, змінами в глобальних ланцюгах постачання, геоекономічною напругою, зростанням ролі регіональних торговельних блоків, питаннями сталого розвитку та цифрової торгівлі, ще не знайшли повного відображення в наявній науковій літературі. Це створює науковий запит на подальше вивчення теми глобальних трендів міжнародної торгівлі та визначає її актуальність.

Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи є розкриття теоретико-методологічних засад дослідження міжнародної торгівлі в умовах глобалізації та комплексний аналіз її глобальних трендів і перспектив розвитку.

Сформульована мета дослідження дозволяє окреслити ключові завдання, які необхідно вирішити в межах цієї роботи:

- охарактеризувати сутність та еволюцію міжнародної торгівлі в системі світового господарства;
- визначити методологію дослідження глобальних економічних процесів у сфері торгівлі;
- ідентифікувати ключові фактори, що впливають на трансформацію сучасної міжнародної торгівлі;
- дослідити сучасний стан міжнародної торгівлі;
- визначити особливості цифрової трансформації міжнародної торгівлі;
- ідентифікувати перспективи міжнародної торгівлі в умовах глобальних викликів.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування і трансформації системи міжнародної торгівлі в умовах глобалізації світового господарства.

Предметом дослідження є сучасні глобальні тренди, фактори впливу та перспективи розвитку міжнародної торгівлі.

У процесі підготовки роботи автором були використані як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження. Серед них варто виокремити: системний підхід, метод аналізу і синтезу, історико-логічний метод, економіко-статистичний аналіз, метод порівняння, а також інституціональний і компаративний підходи.

Значення отриманих результатів полягає в глибокому аналізі трансформаційних процесів, які відбуваються у сфері міжнародної торгівлі під впливом цифровізації, автоматизації, екологізації та геополітичної фрагментації. Теоретична значущість зумовлена систематизацією актуальних глобальних трендів, що визначають напрям розвитку світової торгівлі. Практична цінність роботи проявляється у можливості застосування запропонованих аналітичних

висновків і рекомендацій для розробки стратегій адаптації українських компаній до нових глобальних умов, зокрема щодо участі в цифрових торговельних платформах, трансформації експортних ланцюгів і реагування на торговельні бар'єри.

Інформаційною основою дослідження стали вторинні джерела, зокрема: наукові публікації та монографії провідних економістів, аналітичні звіти міжнародних організацій: Світової організації торгівлі (WTO), Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), Світового банку (World Bank), Міжнародного валютного фонду (IMF), Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), статистичні бази даних, актуальні дослідження консалтингових компаній.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1.1 Сутність та еволюція теорій міжнародної торгівлі в системі світового господарства

Торгівля відіграє ключову роль у функціонуванні національних економік із двох фундаментальних причин. По-перше, відповідно до положень класичної теорії міжнародної торгівлі, вона забезпечує країні можливість оптимізувати структуру споживання шляхом імпорту товарів, виробництво яких є для неї менш ефективним, і експорту продукції, у виробництві якої вона має порівняльну перевагу. Такий підхід дозволяє мінімізувати витрати та підвищити загальну економічну ефективність.

По-друге, міжнародна торгівля виступає потужним каталізатором економічних трансформацій, що значною мірою виходять за межі класичних уявлень про зміну джерел постачання. Вона сприяє розширенню ринків збуту, інтенсифікації міждержавної взаємодії, активному обміну знаннями, а також технологічному оновленню. У сукупності ці чинники здатні суттєво впливати на продуктивність і конкурентоспроможність національної економіки, формуючи довгострокові переваги, що переважають ефекти від традиційного принципу порівняльної переваги.

Упродовж останніх трьох десятиліть зазначені "розширені" ефекти міжнародної торгівлі стали предметом глибокого наукового аналізу. Їх вивчення сприяло підвищенню теоретичної значущості галузі, розширенню наукового розуміння складних економічних процесів і забезпечило включення проблематики міжнародної торгівлі та просторової економіки до порядку денного глобального економічного управління та державної політики [22].

У контексті дослідження міжнародної торгівлі доцільним є виокремлення двох історичних етапів розвитку глобалізаційних процесів, які в науковій літературі отримали назву «дві хвилі глобалізації». Перша хвиля охоплює період від середини XIX століття до початку Першої світової війни та хронологічно збігається з другою промисловою революцією. Цей період характеризується активним поширенням інновацій у сфері виробництва, транспорту та комунікацій з Великої Британії до країн континентальної Європи й окремих держав світу. Результатом цього процесу стало формування індустріалізованої Півночі, яка спеціалізувалася на експорті промислової продукції, у той час як менш розвинена та частково колонізована Південна частина світу виступала постачальником сировини та товарів первинного сектору [2].

У межах першої хвилі глобалізації міжнародна торгівля ґрунтувалася на міжгалузевій спеціалізації між країнами з різною структурою економіки. Такий характер торговельних відносин згодом отримав концептуалізацію у межах традиційної теорії міжнародної торгівлі. Її основним поясненням виступає концепція порівняльних переваг, яка передбачає, що кожна країна експортує товари, виробництво яких потребує відносно менших витрат порівняно з іншими державами [3].

Водночас теоретичні підходи у межах традиційної парадигми відрізняються за джерелами походження таких витрат. Зокрема, у рикардіанській моделі акцент зроблено на нерівномірному розподілі технологій між країнами, тоді як модель Гекшера–Оліна пояснює відмінності у зовнішньоторговельній спеціалізації на основі відмінностей у факторній наділеності.

У цьому контексті важливе місце посідає праця Дорнбуша, Фішера та Самуельсона, яка вважається однією з найвпливовіших у рамках теорії порівняльних переваг Рікардо. У 1980 році ті самі автори застосували подібний підхід у межах моделі Гекшера–Оліна, продовжуючи розвиток неокласичного підходу до аналізу міжнародної торгівлі. Символічним є те, що саме в рік публікації першої з вищезгаданих праць — 1977 — Бертил Олін та Джеймс Мід були відзначені Нобелівською премією з економіки за фундаментальний внесок

у формування теоретико-методологічних засад аналізу міжнародної торгівлі та порівняльних переваг [3].

Друга хвиля глобалізації почалася відразу після Другої світової війни та триває до сьогодні, попри змінне ставлення до її цінності. У цей період подальше вдосконалення виробничих, транспортних і комунікаційних технологій, а також їхнє поступове поширення у все більшій кількості країн зумовили суттєві зміни в структурі міжнародної торгівлі. Торгівля почала домінуватися обміном подібними товарами між структурно схожими країнами Півночі, які мали близькі за рівнем технології та відносну наділеність факторами виробництва. Зростання такого типу внутрішньогалузевої торгівлі між економічно розвиненими державами поставило під сумнів пояснення, запропоновані традиційними теоріями порівняльних переваг, які трактували торгівлю як результат міжкраїнних відмінностей. Ключовим питанням теорії міжнародної торгівлі середини 1970-х стало: чому схожі країни торгують між собою більше, ніж несхожі?

Основні припущення моделей Рікардо та Гекшера–Оліна ґрунтувалися на постійній віддачі від масштабу на рівні фірм і досконалій конкуренції на всіх ринках. Вони спиралися на стандартну модель загальної рівноваги, в якій торгівля виникає виключно через відмінності в оцінках відносної цінності товарів у різних економічних агентів. Відповідно, країни з однаковими технологіями та наділеністю факторами не мають стимулів до торгівлі, оскільки їхні автаркічні ціни збігаються.

Обмеження класичних моделей, які залишали поза увагою зростаючу віддачу від масштабу та недосконалу конкуренцію, протягом тривалого часу стримували розвиток теорії торгівлі. Прорив стався наприкінці 1970-х років, коли було адаптовано часткові моделі олігополії та монополістичної конкуренції з теорії організації ринків до загальної рівноваги в контексті міжнародної торгівлі. Так сформувалась нова теорія міжнародної яка радикально змінила наукові підходи до аналізу структури торгівлі. У цьому контексті ключовими є праці Кругмана, Хелпмана, Етієра, а також Брандера і Кругмана, які показали,

що стратегічна взаємодія великих фірм може спричиняти внутрішньогалузеву торгівлю навіть між ідентичними країнами.

Незважаючи на це, моделювання олігополії в умовах загальної рівноваги супроводжувалося технічними складнощами (множинність рівноваг, поведінкові відмінності фірм тощо). Проривом стала модель монополістичної конкуренції Кругмана, що ґрунтувалася на класичних ідеях Чамберліна. У цій моделі фірми мають певну ринкову владу, але не впливають істотно на агреговані макроекономічні показники. Її застосування до ринків кінцевих та проміжних товарів дозволило краще зрозуміти механізми функціонування глобальних ланцюгів доданої вартості.

Монополістична конкуренція також унікала складнощів стратегічної поведінки фірм, дозволяючи побудувати логічну структуру, де порівняльні переваги пояснюють галузеву спеціалізацію, тоді як диференціація продукції та економія на масштабі — товарну. Приклад інтеграції, а вигоди від торгівлі пов'язуються як із традиційною спеціалізацією, так і з розширенням асортименту, зниженням цін і зменшенням ринкової влади вітчизняних виробників. Завдяки зростанню обсягів виробництва зменшуються не лише націнки, але й середні витрати, що створює умови для зниження цін і зростання добробуту споживачів [14].

Ці висновки лягли в основу нових підходів до вимірювання традиційних і нових вигод від торгівлі,

Насамкінець, саме завдяки розвитку « нової теорії торгівлі » та її просторового продовження — « нової економічної географії », Пол Кругман був удостоєний Нобелівської премії з економіки у 2008 році, що засвідчило визнання значущості його внеску у переосмислення природи світової торгівлі та її ролі в глобальній економіці.

Хоча нова теорія торгівлі враховувала недосконалу конкуренцію на рівні галузей, вона й далі розглядала фірми як однорідні всередині кожної галузі. Проте емпіричні дослідження 1990-х років, зокрема праці Бернарда і Дженсена, показали чітку гетерогенність серед фірм: лише незначна частина компаній

виходить на експорт, а ті, що експортують, зазвичай є продуктивнішими, більшими й платять вищі зарплати.

Це відкриття дало поштовх до розвитку так званої нової-нової теорії торгівлі, започаткованої Марком Меліцом у 2003 році, яка ставить поведінку окремих фірм у центрі аналізу. У моделі Меліца фірми в кожній країні мають різні рівні продуктивності. Лише ті з них, продуктивність яких перевищує певний поріг, можуть собі дозволити покрити фіксовані витрати на вихід на зовнішні ринки, що веде до само-відбору фірм у міжнародну торгівлю. Лібералізація торгівлі змушує найменш продуктивні фірми залишати ринок, натомість відбувається перерозподіл ресурсів на користь ефективніших експортерів, що сприяє зростанню загальної продуктивності в галузі. Цей механізм пояснює, як торгівля може підвищувати добробут не лише за рахунок масштабів виробництва чи різноманіття, а й через внутрішньогалузеве перерозподілення на користь продуктивних гравців. Таким чином, відмінності між фірмами стали не менш важливими, ніж відмінності між країнами [7].

Подальші дослідження розширили цю модель, включивши рішення про прямі іноземні інвестиції, а інші — врахували багатопродуктові фірми. Цей підхід доповнив нову теорію торгівлі, додавши реалізм у частині мікродинаміки.

Наприкінці XX — на початку XXI століття виробничі процеси дедалі більше фрагментувалися між країнами, що призвело до формування глобальних ланцюгів доданої вартості (ГЛДВ). У таких ланцюгах різні етапи створення продукту — дизайн, виробництво компонентів, складання, маркетинг — відбуваються в різних державах, кожна з яких спеціалізується на окремому елементі виробничого процесу [5].

Цей феномен, який Річард Болдвін назвав «другою розпаковкою» (second unbundling), став можливим завдяки досягненням у сфері інформаційних технологій, що суттєво знизили витрати на координацію та логістику. Традиційна теорія торгівлі, орієнтована на обмін готовими товарами, виявилася недостатньою для пояснення нової реальності, де порівняльна перевага може стосуватися не галузі загалом, а конкретного завдання чи етапу виробництва [9].

Відповіддю економістів стали нові моделі. Наприклад, Гросман і Россі-Гансберг запропонували теорію торгівлі завданнями (trading tasks). Їхня модель показує, що передача за кордон певних виробничих функцій (офшоринг) може бути еквівалентом технологічного прогресу для країн-експортерів. Країна може передати за кордон трудомісткі етапи, водночас зберігаючи складніші, високотехнологічні операції у себе. Ці підходи також акцентують на зростаючій важливості торгівлі проміжними товарами, що суттєво змінює логіку розрахунку торговельного балансу та вигод від торгівлі. Наприклад, імпорт проміжних товарів часто є необхідним етапом для створення експортної продукції.

Водночас транснаціональні корпорації відіграють ключову роль в організації ГЛДВ. На думку Болдвіна, саме цифрова взаємодія уможливила ефективну координацію розосереджених виробництв по всьому світу. Країни, що розвиваються, активно інтегруються в ці ланцюги, спеціалізуючись на збірці електроніки, автозапчастин тощо. Теорія торгівлі розширюється, щоб врахувати ці мережі співпраці, які поєднують міжнародну економіку, менеджмент і розвиткові студії [9].

У підсумку, революція глобальних ланцюгів вартості змінила фокус торговельної теорії — з аналізу міжкраїнної спеціалізації на аналіз завдань і розподілу вартості в глобальному масштабі. Це також створило підґрунтя для нових стратегій розвитку країн, які прагнуть інтегруватися у світову економіку через участь у виробничих мережах. [6]

Детальний аналіз теорій міжнародної торгівлі в період з кінця 18 сторіччя і до сьогодення представлений у додатку А та відображає часові проміжки теорій, їх основних представників та ключові ідеї.

Узагальнюючи розгляд еволюції міжнародної торгівлі, слід зазначити, що її розвиток відображає складну взаємодію економічних, технологічних та інституційних факторів. Від класичних теорій абсолютної та порівняльної переваги до сучасних концепцій глобальних ланцюгів доданої вартості, міжнародна торгівля зазнала глибокої трансформації. Зміна парадигм аналізу засвідчує необхідність комплексного підходу до розуміння її ролі у формуванні

глобального економічного порядку, що набуває особливої актуальності в умовах динамічного розвитку світового господарства.

1.2. Методологія дослідження глобальних економічних процесів у сфері торгівлі

Для дослідження глобальних торговельних процесів необхідні надійні методологічні підходи, що дозволяють врахувати цю складність. Методологія дослідження міжнародної торгівлі включає як класичні економічні інструменти (економічний аналіз, економетрика, моделювання), так і міждисциплінарні методи (інституціональний аналіз, компаративістика тощо). Окрім того, із розвитком цифрових технологій з'явилися нові інструменти аналізу – від моделювання глобальних ланцюгів вартості до аналізу великих даних та використання штучного інтелекту.

Один з основних кількісних методів дослідження світової торгівлі – економетрика, тобто застосування статистичних методів до економічних даних. Економетричні моделі дозволяють виявляти залежності між показниками, такими як обсяги торгівлі, ВВП країн, відстань, тарифи тощо. Класичним прикладом є гравітаційна модель міжнародної торгівлі, що пояснює обсяги двостороннього обміну на основі економічного потенціалу країн та відстані між ними. Гравітаційний підхід вважається одним із найуспішніших емпіричних інструментів аналізу торговельних потоків, оскільки він добре узгоджується з фактичними даними: великі економіки зазвичай більше торгують між собою, а відстань і торговельні бар'єри зменшують інтенсивність обмінів. Економетричні методи також застосовуються для оцінки впливу торговельної політики: наприклад, регресійний аналіз допомагає кількісно виміряти ефект угод про вільну торгівлю або змін тарифів на обсяги експорту й імпорту.

Ще одним важливим підходом є економічне моделювання на основі загальної рівноваги. Комп'ютерні моделі загальної економічної рівноваги (Computable General Equilibrium, CGE) представляють світову економіку як взаємопов'язану систему ринків та галузей. Такі моделі дають змогу проводити віртуальні “експерименти” – симулювати, як зміни політики (наприклад, зниження тарифів чи укладення нової торговельної угоди) вплинуть на різні країни та сектори. CGE-моделі широко застосовуються міжнародними організаціями та урядами для кількісного аналізу торговельних сценаріїв зокрема, глобальна модель GTAP (Global Trade Analysis Project) є одним із стандартних інструментів для оцінки наслідків торговельних угод або глобальних економічних шоків. Моделі загальної рівноваги забезпечують системний підхід, враховуючи взаємозв'язки між галузями і країнами, що дозволяє оцінити розподіл вигід та витрат від змін у світовій торгівлі [10].

Крім гравітаційних, використовуються інші економетричні моделі: панельні моделі з фіксованими ефектами, інструментальні змінні (IV), моделі з лагами, що дозволяють глибше проаналізувати динаміку торгівлі. Такі підходи потрібні для подолання проблем ендогенності, автокореляції в даних. Панельні моделі дають змогу врахувати час та специфіку окремих країн. Моделі з інструментальними змінними використовуються, коли важко відокремити причину і наслідок, наприклад: чи зростає експорт завдяки реформам, чи реформи можливі завдяки зростанню експорту. Динамічні моделі (GMM) дозволяють враховувати інерцію в торгівлі та ефекти попередніх періодів [5].

Також з'являється тенденція до використання структурних економетричних моделей, які поєднують теоретичні підходи (наприклад, з нової теорії торгівлі) з оцінками реальних параметрів для побудови більш глибоких симуляцій. Вони застосовуються, зокрема, для оцінки впливу різних політик на фірмовому рівні, враховуючи гетерогенність підприємств, масштаби виробництва, бар'єри входу на ринки.

Перевагою економетричних методів є:

- Кількісна точність, можливість робити прогнози;

- Гнучкість у побудові моделей під різні дослідницькі цілі;
- Перевірка гіпотез на основі реальних даних.

Однак існують і обмеження:

- Залежність від якості статистики;
- небезпека неправильного вибору моделі або змінних;
- складність інтерпретації при великій кількості факторів.

Попри це, економетричний аналіз залишається ключовим інструментом у дослідженнях глобальних економічних процесів, особливо якщо його поєднувати з якісними методами, моделюванням і цифровими підходами.

Окрім суто економічних факторів, на глобальні торговельні процеси значний вплив мають інституції – правила, організації та норми, що регулюють торгівлю. Цей підхід виник у рамках нової інституціональної економіки (North, 1990) і дедалі частіше застосовується в аналізі міжнародної економіки, особливо у сфері торгівлі. Інституціональний аналіз зосереджується на ролі таких чинників, як якість державних інститутів, правове середовище, забезпечення виконання контрактів, а також на впливі міжнародних угод і організацій (наприклад, Світової організації торгівлі) на розвиток обмінів. Існують емпіричні докази того, що вищий рівень якості національних інституцій сприяє зростанню обсягів торгівлі. Сильні правові системи, захист прав власності та ефективне врядування знижують ризики для бізнесу і транзакційні витрати, полегшуючи вихід фірм на міжнародні ринки. Інституціональний підхід часто поєднує економічний аналіз із політичними та правовими дослідженнями, утворюючи поле міжнародної політичної економії, де вивчається, як політичні рішення та інституції визначають структуру і динаміку світової торгівлі. Інституції виступають основою ринкової координації, знижуючи транзакційні витрати, визначаючи правила гри для учасників, забезпечуючи стабільність очікувань. Пандемія COVID-19 та геополітична нестабільність (наприклад, війна в Україні) підкреслили важливість стійкості інституцій. Країни з більш розвиненими системами державного управління й адаптивними регуляторними механізмами змогли швидше перебудувати логістичні ланцюги, впровадити

цифрові рішення в торгівлі (електронні сертифікати походження, онлайн-декларації), а також зберегти довіру міжнародних партнерів [20].

Інституціональний аналіз має низку переваг:

- враховує довгострокові структурні особливості країн;
- пояснює не лише що відбувається у торгівлі, а й чому;
- добре поєднується з якісними та порівняльними методами.

Втім, цей підхід має і виклики:

- труднощі з кількісним вимірюванням якості інституцій (суб'єктивні індекси, змішана методологія);
- ендогенність (сильні інституції можуть бути наслідком, а не причиною торговельного успіху);
- складність інтеграції в формальні моделі прогнозування.

Попри це, інституціональний підхід є важливою складовою сучасного аналізу глобальної торгівлі, особливо в контексті розробки політик. Міжнародні організації, зокрема Світовий банк, OECD та UNCTAD, дедалі більше звертають увагу не лише на обсяги торгівлі, а й на її якість — інклюзивність, прозорість, дотримання стандартів сталого розвитку. Саме інституції формують рамки, в яких розвиваються ці процеси [16].

Компаративний (порівняльний) метод доповнює інституціональний аналіз, дозволяючи виявити спільні риси та відмінності торговельного розвитку різних країн. Порівняльні дослідження можуть охоплювати аналіз торговельної політики в різних державах, зіставлення успішності експортних стратегій або впливу глобалізації на економіки з різними інституційними умовами. Наприклад, порівняльний аналіз може показати, чому одні країни глибше інтегрувалися у глобальні ланцюги вартості, тоді як інші залишаються на периферії. Такий підхід має міждисциплінарний характер: він комбінує економічні показники з аналізом соціальних, політичних та історичних чинників, щоб пояснити особливості формування глобальних торговельних процесів у різних регіонах світу. У сфері глобальної торгівлі цей метод дозволяє розкрити, чому одні країни досягають більшої інтеграції у світову економіку, тоді як інші залишаються на периферії

глобальних процесів. Метод спирається на міждисциплінарний підхід: поєднуються економічні, соціальні, правові та політичні аспекти. Він базується на трьох ключових ідеях:

1. Порівняння схожих країн (наприклад, група BRICS, держави G7 або країни Східної Європи);
2. Пошук детермінант успіху чи неуспіху в торговельній політиці;
3. Екстраполяція результатів для розробки рекомендацій або адаптації політик.

Важливим інструментом є також benchmarking — оцінювання торговельних показників країни відносно міжнародних стандартів чи лідерів (наприклад, за індексами World Bank Logistics Performance Index або UNCTAD Productive Capacities Index) [16].

Переваги компаративного підходу:

- Забезпечує контекстуальну глибину — дозволяє враховувати особливості культури, історії, політики;
- Виявляє приховані детермінанти — наприклад, неформальні бар'єри до участі у торгівлі;
- Дає змогу розробляти адаптовані стратегії для різних типів економік.

Обмеження:

- Можливість упередженого вибору кейсів;
- Висока залежність від якісної інформації (не завжди порівнянні дані);
- Не завжди дозволяє формалізувати причинно-наслідкові зв'язки, на відміну від економетрії.

Попри це, компаративний підхід успішно доповнює інші методи — економетричні, інституційні та цифрові — і є особливо корисним на етапі формування торговельної політики, оскільки дозволяє зважати на досвід інших країн, не ігноруючи локальний контекст.

Розвиток інформаційних технологій відкрив нові можливості для аналізу міжнародної торгівлі. Один із важливих напрямів – моделювання глобальних

ланцюгів доданої вартості на основі детальних міжнародних даних. Традиційна статистика міжнародної торгівлі не дозволяє повною мірою виміряти та проаналізувати взаємопов'язані ланцюги постачань і не дає відповіді, на якому етапі створюється додана вартість. Через багаторазове перетинання кордонів одних і тих самих компонентів виникає подвійний рахунок, який спотворює уявлення про реальний економічний внесок країн. Тому міжнародні організації розробили спеціальні показники та моделі для аналізу торгівлі у термінах доданої вартості. Зокрема, база даних TiVA (Trade in Value Added) від ОЕСР і СОТ дозволяє відстежити, яка частка вартості товарів і послуг додається в кожній країні у межах глобального ланцюга. Аналіз торгівлі за допомогою показників доданої вартості дає змогу точніше оцінити роль окремих економік у світовому виробництві та торгівлі, а також краще розуміти вплив подій (наприклад, збоїв у постачанні чи змін торговельної політики) на всю мережу постачань.

Ще одним сучасним інструментом є застосування технологій аналізу великих даних. Зростання обсягів цифрової інформації дає змогу відстежувати торговельну активність у режимі реального часу. Прикладом є використання даних системи автоматичної ідентифікації суден (AIS) для моніторингу світової торгівлі. Дослідження МВФ показало, що великі масиви даних про рух торговельних суден можуть слугувати індикаторами торговельної активності у реальному часі. За умови належного опрацювання та фільтрації такі “великі дані” про суднопотоки здатні доповнювати офіційну статистику більш оперативними показниками. Отже, застосування підходів аналізу великих даних – від відстеження руху контейнерів до обробки онлайн-транзакцій – підсилює можливості прогнозування та своєчасного виявлення тенденцій у глобальній торгівлі. [17]

Штучний інтелект і машинне навчання також стають важливою частиною методології дослідження торгівлі. Алгоритми машинного навчання здатні обробляти величезні масиви різномірних даних і виявляти складні закономірності, недоступні для традиційних підходів. Зокрема, у дослідженнях

торговельної політики застосовуються ML-моделі для аналізу тексту торговельних угод та оцінки їхніх наслідків. Новітні роботи пропонують використовувати методи автоматизованого відбору змінних, щоб визначити, які саме положення угод мають найбільший вплив на обсяги торгівлі. Такий підхід на основі штучного інтелекту дозволяє уникнути проблем перенавчання моделей та мультиколінеарності при наявності сотень показників, і загалом підвищує точність оцінок порівняно зі стандартними методами. Наприклад, за допомогою машинного навчання вдалося встановити, що положення про технічні бар'єри в торгівлі, спрощення процедур торгівлі, субсидії та конкуренційну політику належать до тих, які найбільше підсилюють позитивний ефект угод про вільну торгівлю на торговельні потоки. У цілому цифрові методи – від аналізу великих даних до штучного інтелекту – доповнюють традиційні економічні підходи, забезпечуючи більш глибоке та оперативне дослідження глобальних економічних процесів. Порівняльна характеристика основних методів дослідження представлена в таблиці:

Таблиця 1.1

Основні методи

Метод аналізу	Особливості	Приклади застосування
Економетричний аналіз	Використання статистичних методів для встановлення залежностей між змінними	- Гравітаційна модель торгівлі- Оцінка впливу тарифів, угод про вільну торгівлю, бар'єрів на торгівлю
Моделі загальної рівноваги (CGE)	Комп'ютерне моделювання взаємодії секторів та країн; симуляція політик	- Аналіз впливу Brexit на торгівлю- Оцінка наслідків нових торговельних угод (наприклад, USMCA, RCEP)
Інституціональний аналіз	Дослідження ролі правил, організацій, інституцій у регулюванні торгівлі	- Аналіз впливу правових систем на експорт- Роль СОТ у регулюванні глобальної торгівлі
Компаративний (порівняльний) підхід	Порівняння країн чи регіонів для виявлення факторів успіху/недостатності	- Порівняння інтеграції між Південно-Східною Азією та Латинською Америкою

Моделювання ГЛДВ (TiVA)	Аналіз торгівлі з точки зору створення доданої вартості, а не кінцевих товарів	- Визначення внеску країн у глобальні продукти (наприклад, iPhone)- Уникнення подвійного рахунку
Аналіз великих даних	Використання цифрових джерел даних (суднопотоки, онлайн транзакції)	- AIS-дані для прогнозу торгівлі в режимі реального часу- Моделі для оцінки активності портів
Штучний інтелект і машинне навчання	Виявлення закономірностей у великих наборах даних, робота з текстами угод	-Автоматичний аналіз торговельних угод- Визначення найбільш ефективних положень в угодах про вільну торгівлю.

Джерело: складено автором на основі [9,10,16,17,21]

Методологія дослідження глобальних економічних процесів у сфері торгівлі постійно еволюціонує, відображаючи трансформації світової економіки. Сучасна торгівля є складною взаємозалежною системою, тому для її аналізу необхідно поєднувати різні підходи. Класичні економетричні моделі й моделі загальної рівноваги забезпечують кількісну оцінку та прогнози, інституціональні й порівняльні методи додають розуміння ролі правил і контексту, а цифрові інструменти дозволяють опрацьовувати великі масиви інформації та виявляти нові закономірності. Поєднання різних методів – від економетрики до штучного інтелекту – дозволяє отримати всебічну картину явищ міжнародної торгівлі та ухвалювати обґрунтовані рішення в умовах глобалізованої економіки.

Аналіз методологічних підходів до дослідження глобальних економічних процесів у сфері торгівлі засвідчує необхідність поєднання традиційних економічних методів із сучасними цифровими інструментами аналізу. Економетричне моделювання, комп'ютерні симуляції, інституціональний і компаративний підходи, а також технології великих даних і штучного інтелекту дозволяють здійснювати багаторівневу оцінку торговельних трансформацій. Така інтеграція кількісних і якісних методів забезпечує більш повне й обґрунтоване уявлення про динаміку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації, цифровізації та зростання геоекономічної нестабільності.

1.3 Ключові фактори, що впливають на трансформацію сучасної міжнародної торгівлі

Цифрова революція ХХІ століття докорінно змінює міжнародну торгівлю. Якщо традиційні моделі розглядали обіг фізичних товарів і послуг, що потребували особистої взаємодії, то цифровізація зробила можливим обмін нематеріальними продуктами й послугами, миттєву комунікацію та створення нових структур ринку.

Електронна комерція (Amazon, Alibaba тощо) дозволяє навіть малим підприємствам виходити на глобальні ринки, знижуючи транзакційні витрати та подолання бар'єрів виходу. Цифрова торгівля охоплює все: від стримінгових сервісів до хмарних обчислень і транскордонних потоків даних. У цьому контексті дані розглядаються як новий фактор виробництва та джерело порівняльної переваги — подібно до капіталу чи праці.

Компанії, які мають доступ до великих обсягів користувацьких даних і здатні формувати мережеві ефекти (як у платформеній економіці), отримують стратегічну перевагу на міжнародних ринках. Класичні торговельні моделі не враховують специфіки цифрових продуктів: нульові граничні витрати, нерозривність (non-rivalry) у споживанні, а також важливість регулювання даних та інтелектуальної власності.

Сучасні дослідники формують нові концептуальні підходи — зокрема, моделі двосторонніх ринків (двох груп користувачів — споживачів і продавців), щоб зрозуміти торгівлю, опосередковану платформами. Крім того, у таких моделях враховуються специфічні властивості цифрових товарів — як-от незмінна вартість реплікації [8].

Цифровізація також перетворює глобальні ланцюги вартості: координація виробництва здійснюється через хмарні сервіси, 3D-друк, віддалені послуги

(телемедицина, програмування), тобто торгівля все частіше стає передачею інформації, а не переміщенням фізичних об'єктів.

Дослідження показали, що розширення доступу до інтернету сприяє торгівлі, а інші виявили, що інтернет-платформи значно знижують вплив відстані на торговельні витрати.

Ріст цифрової торгівлі також створює потребу в нових міжнародних правилах — наприклад, щодо захисту даних, цифрового оподаткування, регулювання хмарних сервісів. На думку Пола Кругмана, штучний інтелект (AI) здатен трансформувати порівняльні переваги, виконуючи завдання, раніше притаманні лише людській праці.

Загалом, цифровізація вимагає нового покоління теорій торгівлі, які поєднують знання з економіки, інформаційних технологій та інституційного регулювання. Основні глобальні тренди — це платформна торгівля, послуги в цифровому форматі, зростання ролі даних та AI у формуванні нової структури міжнародної спеціалізації.

Паралельно з цифровізацією, автоматизація істотно змінює динаміку світової торгівлі. Завдяки розвитку робототехніки та штучного інтелекту багато виробничих, а подекуди і сервісних завдань, можуть виконуватись з мінімальною участю людської праці. Така технологічна трансформація потенційно змінює класичну логіку порівняльної переваги, що раніше ґрунтувалась на різниці у витратах праці між країнами.

Наприклад, зі зменшенням вартості робототехніки, компанії з розвинених країн можуть “повернути” виробництво додому (reshoring), оминаючи потребу в дешевій іноземній робочій силі. Дослідження показують, що після фінансової кризи 2008 року темпи зростання офшорингу знизились, частково через те, що автоматизація стала реалістичною альтернативою закордонним потужностям [8-9].

Галузі, які найбільше піддаються автоматизації, дедалі рідше покладаються на імпорт проміжних товарів, адже внутрішнє автоматизоване виробництво стає конкурентоздатнішим. У теоретичному контексті це означає,

що країни з передовими технологіями та капіталом можуть відновити порівняльну перевагу навіть у традиційно трудомістких секторах.

Проте вплив автоматизації на обсяги торгівлі є неоднозначним. З одного боку, вона може витіснити імпорт (ефект витіснення), а з іншого — підвищувати ефективність виробництва та стимулювати зростання експорту (ефект продуктивності), зокрема обладнання та високотехнологічних компонентів.

Сучасні економісти, зокрема Дарон Аджемоглу, досліджують ці суперечливі ефекти. Загальний висновок полягає в тому, що автоматизація не зменшує важливість торгівлі, а радше змінює її структуру: країни більше торгуватимуть високотехнологічними товарами замість дешевих трудомістких виробів [13].

Оскільки рівень автоматизації у світі залишається нерівномірним, він сам по собі стає джерелом нової порівняльної переваги: одні країни експортують роботів, інші — ще користуються дешевою працею.

Існують прогнози, що у майбутньому ми зіштовхнемося з так званою «третьою розпаковкою» (за Р. Болдвіном), коли дистанційна праця, штучний інтелект і телеприсутність дозволять виконувати завдання глобально, без фізичної міграції — що знову радикально змінить торгівлю [9].

Таким чином, автоматизація поряд із цифровізацією є визначальним фактором майбутнього світової торгівлі. Сучасна теорія повинна все глибше інтегрувати технологічні зміни, поєднуючи торгівлю з економікою праці, інновацій та розвитку.

Сучасна теорія міжнародної торгівлі також враховує вплив екологічної політики та принципів сталого розвитку на глобальну торгівлю. Із впровадженням жорсткіших екологічних стандартів (наприклад, обмежень на викиди вуглецю або вимог до очищення води), витрати виробництва в низці галузей зростають, що впливає на порівняльні переваги країн.

Країни з м'якими екологічними нормами можуть перетворитися на "притулки забруднення" (pollution havens), оскільки забруднюючі виробництва переміщуються туди з країн із високими екологічними вимогами. Емпіричні

дослідження підтверджують, що недостатнє регулювання довкілля може призвести до спеціалізації країн у "брудних" галузях.

Це викликає занепокоєння щодо "перегонів до дна", коли країни навмисно знижують екологічні стандарти заради експорту. У відповідь на це економісти, зокрема Джин Гросман і Алан Крюгер, сформулювали концепцію екологічної кривої Кузнеця (Environmental Kuznets Curve), яка передбачає, що забруднення спочатку зростає із доходами, але потім — із розвитком та зростанням екологічної свідомості — зменшується [16].

Сучасні моделі торгівлі враховують екологічну політику як один із чинників: вуглецеві податки або системи торгівлі квотами впливають на витрати виробництва, і, як наслідок, на структуру експорту. Тобто суворі екологічні стандарти фактично роблять «забруднюючі» фактори виробництва дорожчими, знижуючи конкурентоздатність таких товарів.

Водночас країни, що інвестують у зелені технології, можуть сформувати нові порівняльні переваги — наприклад, Данія у виробництві вітряних турбін. Термін "торгівля екологічними товарами" (environmental goods trade), такими як сонячні панелі, фільтри, водоочисні системи, набуває дедалі більшої актуальності.

Крім того, актуальним є впровадження вуглецевих коригувальних механізмів на кордонах (СВАМ), які змушують імпортовані товари враховувати аналогічні вуглецеві витрати — таким чином інтегруючи екологічні стандарти в торгівельну політику.

Усе це сприяє розвитку так званої сталого міжнародного обміну: моделі торгівлі поступово переходять від акценту на ефективності до урахування екстерналій (зовнішніх ефектів), екологічної безпеки та справедливості у глобальних ланцюгах вартості.

У підсумку, екологічна трансформація глобальної економіки веде до перегляду основ торгівлі, спонукаючи країни до пошуку екологічно безпечних шляхів спеціалізації та зміцнення позицій у «зелених» секторах.

У сучасних умовах у теорію міжнародної торгівлі знову повертається важливий, але довго ігнорований фактор — геополітика. У той час як класичні теорії вважали торгівлю взаємовигідною та аполітичною сферою (“торгівля — це просто торгівля”), практика показує, що політична влада та стратегічні суперечності глибоко впливають на торговельні відносини.

Глобальна торгівля створює взаємозалежності, які можуть бути як інструментом дипломатії, так і джерелом уразливості під час конфліктів. Наприклад, торговельна війна між США та Китаєм, що почалася у 2018 році, яскраво продемонструвала, як геополітичне суперництво може призвести до тарифів, обмежень інвестицій та перебудови глобальних ланцюгів постачання.

Схожа ситуація спостерігалася під час Brexit — виходу Великобританії з ЄС, значною мірою зумовленого політичними міркуваннями, що призвели до перегляду торговельних угод і переосмислення національного економічного суверенітету.

Такі події підтверджують, що країни часто обирають стратегічні цілі на шкоду економічній ефективності, що не враховується у класичних моделях, де уряди приймають лише оптимізаційні рішення.

У відповідь на це сучасні економісти почали інтегрувати політичну економію в теорію торгівлі. Наприклад, модель “Protection for Sale” Гросмана і Хелпмана (1994) досліджує, як політичні інтереси та групи впливу формують тарифну політику.

Нові поняття, як-от “стратегічне роз’єднання” (decoupling) або “дружнє перенесення виробництва” (friend-shoring), описують процеси, коли країни навмисно зменшують залежність від супротивників, навіть за рахунок ефективності.

На теоретичному рівні це означає відхід від уявлення про єдиний світовий ринок до моделей регіональних блоків і несподіваних потрясінь. Емпіричні дослідження доводять, що геополітична невизначеність (війни, дипломатичні конфлікти, санкції) знижує обсяги торгівлі та інвестицій.

Крім того, з'явилися явища “зброїзації взаємозалежності” (weaponization of interdependence), коли домінуючі країни використовують свою перевагу в технологіях або фінансах для запровадження санкцій — як-от обмеження на використання SWIFT або заборона технологій для Huawei.

Таким чином, теорія міжнародної торгівлі сьогодні тісно переплетена з міжнародними відносинами та безпековими аспектами. Вона визнає, що економічні потоки не є нейтральними й що стабільність глобальної торгівлі залежить від геополітичного балансу.

Сучасні моделі дедалі частіше враховують альянси, ризики безпеки, конфлікти та політичні зовнішні ефекти, а не лише цінові фактори. Це вказує на необхідність інтердисциплінарного підходу, який поєднує економіку, політику, право й міжнародні відносини.

Розгляд основних детермінант трансформації міжнародної торгівлі свідчить про зростаючий вплив цифровізації, автоматизації, екологізації та геополітичних змін на структуру та динаміку світових торговельних процесів. Застосування новітніх технологій, переосмислення глобальних ланцюгів доданої вартості, зміна регуляторного середовища й посилення регіоналізації визначають нові траєкторії розвитку торгівлі. Ці фактори вимагають адаптації існуючих теоретичних моделей і практичних стратегій, що зумовлює необхідність комплексного, міждисциплінарного підходу до подальшого дослідження та регулювання міжнародної торговельної системи.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГЛОБАЛЬНИХ ТРЕНДІВ І ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

2.1. Дослідження сучасного стану міжнародної торгівлі

Міжнародна торгівля є одним із ключових елементів глобалізованої економіки, який забезпечує перерозподіл ресурсів, доступ до інноваційних технологій, стимулювання конкуренції та економічне зростання. У XXI столітті торгівля перетворилася на мережеву систему з глибокими взаємозалежностями, зокрема завдяки глобальним ланцюгам створення доданої вартості (GVCs). Однак, на початку 2020-х років світова торгівля постала перед новими викликами — від пандемії COVID-19 до енергетичних криз і геополітичної фрагментації. Аналіз структури, динаміки й географії сучасної міжнародної торгівлі дозволяє зрозуміти трансформації у глобальній економіці. Стан міжнародної торгівлі в 2023–2024 роках відображає як процеси постпандемійного відновлення, так і нові глобальні виклики, пов'язані з геополітичною нестабільністю, зростанням протекціонізму та трансформацією ланцюгів постачання. Аналіз статистичних даних дозволяє окреслити основні тренди, структуру, а також асиметрії в експортно-імпортних потоках між країнами. У липні 2024 року обсяг світової торгівлі товарами зменшився на 0,3% у порівнянні з попереднім місяцем. Це свідчить про нестабільність зовнішньої торгівлі, зумовлену коливанням попиту, порушенням логістики та зростанням геоекономічних ризиків. Для порівняння, у квітні 2020 року торгівля впала на рекордні –12,9%, але вже в червні 2020 спостерігалось швидке відновлення (понад +7%) завдяки адаптації ланцюгів постачання та послабленню обмежень. Головні чинники уповільнення: геополітична фрагментація (зокрема війна в Україні); протекціоністські заходи (зростання тарифних і нетарифних бар'єрів);

переорієнтація на національні виробництва («reshoring», «friendshoring»); нестабільність на енергетичних ринках.

Історичні дані (UNCTAD, 2023) свідчать про безперервне зростання вартості світового експорту:

- у 1950 — 60 млрд дол. США,
- у 2000 — 2,5 трлн дол.,
- у 2022 — понад 24,9 трлн дол. США.

Це майже 400-кратне зростання за 70 років, яке відображає як глобалізацію, так і технологічні зміни, транспортні інновації та міжнародну лібералізацію торгівлі

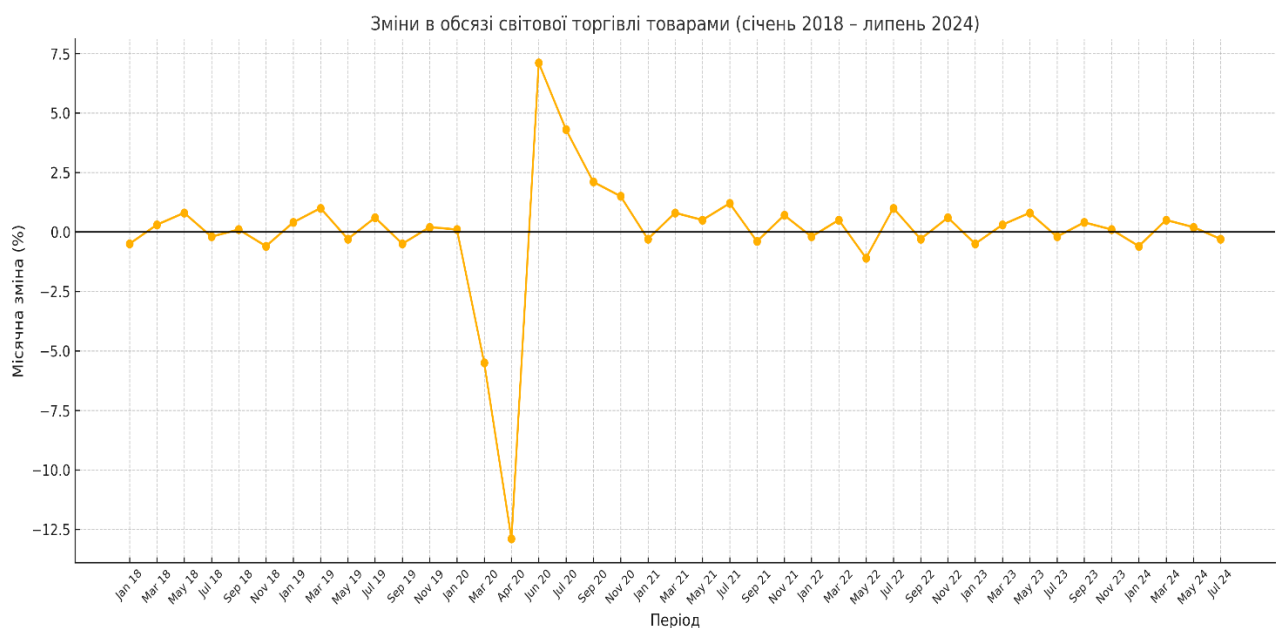

Рисунок 2.1 Зміни в обсязі світової торгівлі товарами (2018-2024 р.), %

Джерело: побудовано автором на основі [33]

Це майже 400-кратне зростання за 70 років, яке відображає як глобалізацію, так і технологічні зміни, транспортні інновації та міжнародну лібералізацію торгівлі (WTO, 2023). У 2023 році Китай залишився найбільшим експортером у світі з обсягом 3394 млрд дол. США, що відображає його домінування у виробництві товарів з високою доданою вартістю — зокрема електроніки, машинобудування та текстилю. У п'ятірку лідерів також увійшли:

США — 2090 млрд дол.;

Німеччина — 1849 млрд дол.;

Нідерланди — 950 млрд дол.;

Японія — 940 млрд дол.

Суттєвим є зростання ролі таких країн, як: Мексика — 596 млрд дол.; Індія — 446 млрд дол.; В'єтнам — 395 млрд дол. (оцінка СОТ, 2024). Це відображає поступовий перехід до багатополюсної системи торгівлі, де нові індустріальні країни (NICs) активізують експорт завдяки доступу до дешевої робочої сили та вигідного географічного положення. (Таблиця.2.1)

Таблиця 2.1 Країни-лідери з експорту в 2023 році, млрд.дол.США

Країна	Обсяг експорту
Китай	3394
США	2090
Німеччина	1849
Нідерланди	950
Японія	940
Італія	660
Південна Корея	632
Франція	617
Бельгія	614
Гон-Конг	609
Мексика	596
Сполучене Королівство	560
Канада	499
Сингапур	489
рф	484
ОАЕ	476
Швейцарія	469
Тайвань	448
Індія	446
Іспанія	437

Джерело: побудовано автором на основі [33]

Найбільшим імпортером залишається США із загальним обсягом 3170 млрд дол. США у 2023 році. Структурно імпорт США складається з електроніки, нафти, споживчих товарів, продукції харчування. Китай посідає друге місце (2700 млрд дол.), демонструючи збільшення внутрішнього попиту, зокрема на

енергоресурси, автомобілі та продовольство. Також суттєвими є імпортні позиції Німеччини, Японії, Індії, Великої Британії.

Важливо зазначити, що імпортна орієнтація формує високий рівень зовнішньої залежності, зокрема у високотехнологічному секторі. За даними World Bank (2023), понад 80% електронних компонентів, які використовуються в телекомунікаціях США, імпортуються з Азії.

Таблиця 2.2 Країни-лідери з імпорту в 2023 році, млрд.дол.США

Країна	Обсяг імпорту
США	3170
Китай	2700
Німеччина	1400
Японія	900
Індія	890
Велика Британія	830
Франція	790
Нідерланди	765
Південна Корея	747
Італія	695
Бельгія	671
Канада	660
Мексика	645
рф	640
Іспанія	636
Сінгапур	600
ОАЕ	595
Гонконг	592
Туреччина	588
В'єтнам	579

Джерело: побудовано автором на основі [33]

У 2023 році Китай зафіксував рекордний торговельний профіцит — 823 млрд дол., що є не лише економічним показником, але й геополітичним чинником впливу. За ним ідуть Німеччина (330 млрд) та Ірландія (240 млрд). З іншого боку, США мали найбільший торговий дефіцит — понад 1150 млрд дол.,

що частково фінансується через зовнішній борг і випуск державних облігацій. Також до групи хронічно дефіцитних країн належать: Індія (–250 млрд дол.); Велика Британія (–220 млрд дол.); Франція (–200 млрд дол.). Ці дисбаланси вказують на глибші структурні проблеми — від неефективної промислової політики до залежності від імпорту стратегічних ресурсів Таблиця 2.3)

Таблиця 2.3 Країни лідери за обсягами торгового дефіциту та профіциту, 2023, млрд.дол.США

Країна	Профіцит	Країна	Дефіцит
Китай	823,22	США	-1 152,97
Німеччина	225,82	Сполучене Королівство	-270,61
рф	120,13	Індія	-240,67
Саудівська Аравія	111,23	Франція	-137,40
Нідерланди	92,52	Туреччина	-106
Бразилія	86,99	Гон-Конг	-79,83
Австралія	83,13	Японія	-68,30
Норвегія	78,61	Філіппіни	-60,06
Тайвань	73,38	Іспанія	-47,11
Катар	66,44	Єгипет	-39,04
Ірландія	62,43	Греція	-33,57
Швейцарія	56,07	Румунія	-31,30
Сингапур	52,80	Португалія	-29,57
Кувейт	48,03	Мексика	-28,46
Малайзія	47,09	Україна	-27,49
ОАЕ	39,09	Марокко	-26,99
Італія	37,33	Ізраїль	-24,39
Індонезія	36,97	Пакистан	-22,01
В'єтнам	28,01	ПАР	-19,89
Оман	26,35	Панама	-19,38

Джерело: побудовано автором на основі [33]

У 2024 році світова торгівля демонструє ознаки відновлення. За прогнозами Світової організації торгівлі, обсяги світового товарообігу (у реальному вимірі) мали зрости на ~2,6% у 2024 році після спаду на 1,2% у 2023 році. Вартісні показники також покращились: за даними ООН, загальний обсяг глобальної торгівлі у 2024 році може досягти нового рекорду — близько \$33 трлн, що на \$1

трлн більше за попередній рік ($\approx +3,3\%$). Основне зростання забезпечує сектор послуг (+7% за рік), тоді як торгівля товарами зросла приблизно на 2% і все ще лишається нижче пікового рівня 2022 року. Інакше кажучи, після спаду 2023-го товарні потоки у 2024-му частково відновилися, але не перевищили докризовий максимум. Проте наприкінці 2024 року спостерігалось поживавлення – як товарний експорт, так і імпорт зросли в III кварталі, що дає підстави очікувати позитивної динаміки і в останньому кварталі року.

Таблиця 2. 4 Основні зміни світової торгівлі товарами і послугами за 2022–2024 рр.

Показник	2022	2023	2024 (оцінка)
Загальний обсяг світової торгівлі (товари + послуги), трлн дол.США	32	31	33
Торгівля товарами, трлн дол.США	~25	~23,7	~24,2
Торгівля послугами, трлн дол.США	~7	~7,5	~8,0
Зміна торгівлі товарами, % до попереднього року	+10%	–5%	+2%
Зміна торгівлі послугами, % до попереднього року	+15%	+8%	+7%

Джерело: побудовано автором на основі [33, 34]

Регіональний розріз показує зміщення торговельної активності у бік Азії. Країни Азійсько-Тихоокеанського регіону (насамперед Східна Азія та Південно-Східна Азія) нині формують найбільшу частку світового товарообігу. Інтеграція в межах АСЕАН і сусідніх економік прискорила завдяки впровадженню масштабної угоди RCEP у 2022 році. Вже у 2022-му торгівля між Китаєм та АСЕАН досягла рекордних \$722 млрд, що становить майже п'яту частину від загального обсягу зовнішньої торгівлі АСЕАН. Загалом внутрішньорегіональна торгівля в рамках RCEP зросла приблизно на 8% за перший рік дії угоди. Китай закріпив статус найбільшого торгового партнера для більшості сусідів в Азії. Водночас позиції традиційних центрів – США та ЄС – дещо послабились відносно Азії, хоча вони лишаються критично важливими ринками збуту і постачання. У 2023 році Мексика та Канада навіть випередили Китай як

найбільші торгові партнери США: імпорт США з Мексики перевищив імпорт із КНР, вперше за десятиліття. Ця тенденція відображає перерозподіл ланцюгів постачання (near-shoring та friend-shoring), про що докладніше далі.

Нинішній період характеризується значними зрушеннями в географії та структурі експортно-імпортних потоків. Торговельні баланси провідних країн зазнали історичних змін. Так, вже згаданий торговельний профіцит Китаю зріс до безпрецедентних \$0,88 трлн у 2022 році – це результат випереджаючого зростання експорту над відносно стриманим імпортом (на тлі слабого внутрішнього попиту та високих цін на імпорتنі енергоносії). Натомість дефіцит торгівлі товарами США досягнув рекордних рівнів (понад \$1 трлн) через ажіотажний імпорт споживчих товарів і сировини в постпандемічний період (імпорт США зріс на ~15% у 2022 р. і сягнув \$3,2 трлн). Вже у 2023 році, з охолодженням економічного попиту та падінням цін на нафту, дефіцит США почав скорочуватися, тоді як Європейський Союз різко зменшив розрив у торгівлі, що виник у 2022-му. Причина – спад вартості імпорту енергоносіїв: якщо у 2022 р. країни ЄС стикнулися з вибуховим зростанням імпортних витрат на нафту й газ (через перебої з постачанням із Росії та високі ціни на світових ринках), то у 2023 р. ціни нормалізувалися, і європейський імпорт в грошовому вимірі впав. Наприклад, Німеччина після дефіциту 2022 року повернулася до зведеного торговельного профіциту в 2023 р. завдяки зниженню витрат на енергоімпорт.

В сфері промислових товарів спостерігається тенденція до «дружнього шорингу» (friend-shoring) та локалізації виробництва ближче до кінцевого споживача. Корпорації США та ЄС в останні роки частково переводять ланцюги постачання з Китаю до інших країн – як для скорочення ризиків, так і під впливом торговельних бар'єрів. Наприклад, Мексика та країни Південно-Східної Азії отримують вигоди від перенесення виробництв: обсяги експорту Мексики до США у 2023 р. були рекордними, а Мексика обійшла Китай як найбільший постачальник товарів до американського ринку. В'єтнам, Таїланд, Бангладеш, Індія та інші економіки Азії також наростили свою присутність у глобальних

виробничих ланцюгах (наприклад, збільшився експорт текстилю, електроніки, компонентів з цих країн). В цілому бізнес переглядає стратегії «just-in-time» на користь більш стійких, хоч і менш ефективних, «just-in-case» підходів, тримаючи більші запаси та диверсифікуючи постачальників. Як наслідок, глобальні ланцюги постачання стають ширшими і складнішими: замість моноконцентрованих фабрик у Китаї дедалі більше виробництв розподіляється між різними країнами (наприклад, електроніку і одяг виробляють у В'єтнамі та Бангладеш, автомобільні комплектуючі – у Мексиці та Східній Європі тощо). Ця тенденція підтримується урядовими політиками.

Геополітика за останні роки стала одним з визначальних чинників, що впливають на міжнародну торгівлю. Торговельні війни і санкції суттєво перекроюють структуру обмінів. Одна з головних ліній напруженості – це торговельне суперництво США та Китаю. Започаткована ще у 2018 році тарифна війна між двома найбільшими економіками триває: станом на 2022–2024 рр. мита на сотні мільярдів доларів взаємного імпорту так і залишились у дії. Більше того, у 2023–2024 рр. США запровадили нові торговельні бар'єри, зокрема підвищили тарифи на китайські товари високотехнологічних галузей (акумулятори для електромобілів, сонячні панелі тощо) з метою захисту власного виробництва. У відповідь Китай подав позови до СОТ та застосував зустрічні заходи, включно з обмеженнями на експорт критично важливих мінералів для мікрочипів. Вашингтон також розширив експортний контроль – фактично заборонив постачання до КНР сучасних напівпровідників і обладнання для їх виробництва, мотивуючи це питаннями національної безпеки. Аналогічно, багато китайських технологічних компаній потрапили до “чорного списку” США, що ускладнює їм доступ до західних компонентів. Ця техно-торговельна війна фрагментує глобальний ринок високих технологій, змушуючи країни робити вибір між конкуруючими стандартами і ланцюгами (наприклад, у сфері 5G-обладнання, виробництва мікросхем, штучного інтелекту тощо).

Геополітична фрагментація проявляється і через переорієнтацію торговельних блоків та альянсів. Традиційні багатосторонні механізми, зокрема

Світова організація торгівлі, переживають кризу ефективності – наприклад, апеляційний орган СОТ залишається паралізованим, а глобальні переговори щодо зниження тарифів фактично на паузі. Натомість країни активніше укладають регіональні та двосторонні угоди. Попри загальну напруженість, 2022–2024 роки відзначилися укладенням ряду знакових договорів: ЄС та MERCOSUR після десятиліття перемовин у 2023 р. нарешті узгодили фінальні умови всеосяжної угоди про вільну торгівлю; Таїланд підписав ЗВТ з країнами ЄАВТ (Норвегія, Швейцарія, Ісландія, Ліхтенштейн) у 2023 р.; Нова Зеландія, Коста-Рика, Швейцарія та інші запустили Угоду про зміну клімату, торгівлю та стійкість (ACCTS), першу у світі торговельну угоду, зосереджену на екологічних цілях. Крім того, розширюється членство існуючих блоків – так, Великобританія у 2023 році приєдналася до Транстихоокеанського партнерства (СРТРП), поглиблюючи свої позаєвропейські зв'язки після Брекзиту. Ці угоди демонструють, що попри геополітичні розбіжності, країни готові співпрацювати там, де бачать взаємну вигоду, особливо в сферах технологій, зміни клімату та інвестицій.

Проведений аналіз сучасного стану міжнародної торгівлі підтверджує її здатність до швидкої адаптації в умовах глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19, геополітична фрагментація, енергетичні кризи та зростання протекціонізму. Попри спад на 1,2% у 2023 році, за прогнозами Світової організації торгівлі, вже у 2024 році обсяги світової торгівлі зростуть на 2,6%, що свідчить про відновлення після шоку. Загальний обсяг світової торгівлі товарами й послугами за 2024 рік оцінюється на рівні \$33 трлн, що перевищує показники попередніх років [32].

Структура глобального експорту демонструє збереження лідерських позицій Китаю та США, водночас зростає частка нових індустріальних країн, зокрема Мексики, Індії та В'єтнаму, що свідчить про багатополюсну трансформацію світового ринку. У 2023 році Китай зафіксував рекордний торговельний профіцит у \$823 млрд, тоді як США мали найвищий дефіцит — понад \$1150 млрд, що підкреслює глибокі структурні дисбаланси.

Крім того, посилюється регіоналізація: у 2023 році Мексика вперше обійшла Китай як головного торговельного партнера США, а обсяги внутрішньорегіональної торгівлі в рамках RCER зросли на 8% лише за перший рік дії угоди. Водночас Азійсько-Тихоокеанський регіон консолідує позиції як найбільш динамічна зона світової торгівлі, формуючи близько 40% глобального товарообігу [33,34].

Загалом ці зміни свідчать про суттєву перебудову торговельної географії, переорієнтацію ланцюгів постачання, посилення ролі країн Глобального Півдня та зростання значення внутрішньорегіональних зв'язків. В умовах зростання геоекономічної невизначеності стратегічне значення набуває гнучкість торговельної політики та здатність країн адаптуватися до нових конфігурацій глобального ринку.

2.2. Цифрова трансформація міжнародної торгівлі: електронна комерція та логістичні інновації

Цифровізація радикально змінює ландшафт міжнародної торгівлі. Протягом 2022–2024 років спостерігається прискорена трансформація глобальної торгівлі під впливом електронної комерції та інновацій у логістиці. Пандемія COVID-19 у 2020–2021 роках стала каталізатором стрімкого зростання онлайн-торгівлі та впровадження цифрових рішень у ланцюгах постачання. В останні три роки ці тенденції переросли у стійкі зміни: міжнародна електронна торгівля встановлює нові рекорди, B2B і B2C e-commerce інтегрується у світову торгівлю, а логістична інфраструктура активно модернізується завдяки автоматизації, штучному інтелекту, блокчейну, великим даним та цифровим митним сервісам.

Важливою складовою цифрової трансформації торгівлі є транскордонна e-commerce – тобто онлайн-продажі, що перетинають кордони. За оцінками UNCTAD, “цифрово замовлений” експорт (міжнародні продажі через інтернет)

із вибірки з 43 країн у 2021 році склав приблизно \$2.5 трлн, що еквівалентно близько 13% загального експорту товарів і послуг цих країн. Це дає уявлення про масштаб: орієнтовно кожен восьмий-дев'ятий долар світового експорту припадає на транзакції, здійснені через цифрові канали. Очікувано, що цей показник зростає: бізнес все активніше виходить на зарубіжні ринки через власні інтернет-магазини чи глобальні платформи. На споживчому рівні сотні мільйонів людей щороку залучаються до трансграничних онлайн-покупок – від придбання товарів на зарубіжних маркетплейсах до замовлення цифрових послуг за кордоном. Наприклад, у 2023 році онлайн-шопінгом скористалися близько 2.64 млрд осіб у світі (близько третини населення), і значна частка з них робила покупки у закордонних продавців.

Ключову роль в цьому відіграють цифрові торгові платформи. Великі онлайн-маркетплейси та посередницькі платформи (Digital Intermediary Platforms, DIPs) стали інфраструктурою, що з'єднує продавців і покупців з різних країн. Вони спрощують вихід малого і середнього бізнесу на глобальні ринки, надаючи інтерфейс для трансграничної торгівлі (платіжні рішення, логістичні сервіси, локалізація контенту тощо).

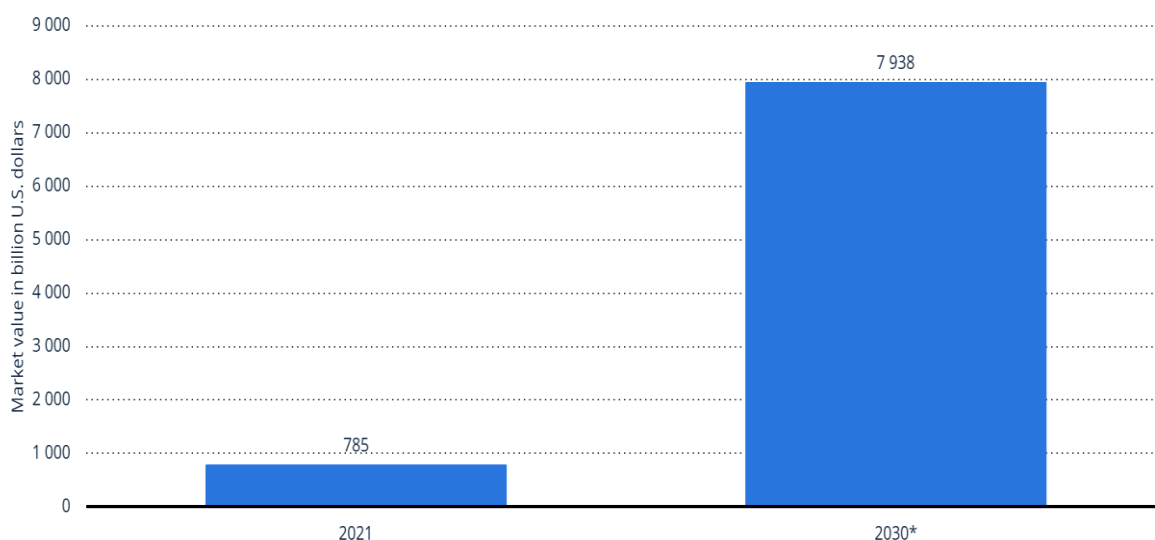

Рисунок 2.2. Ринкова вартість транскордонної електронної комерції «бізнес-споживач» (B2C) у всьому світі у 2021 та 2030 роках (у мільярдах доларів США)

Джерело: побудовано автором на основі [26]

За оцінками ЮНКТАД, у 43 країнах (як розвинених, так і тих, що розвиваються), щодо яких наявні дані, загальна вартість продажів підприємств у сфері електронної комерції зросла з 17 трлн дол. США у 2016 році до 27 трлн дол. США у 2022 році. Більшість цих продажів припадає на внутрішній ринок, однак частка міжнародної електронної комерції зростає. Водночас перехід на електронну комерцію лише починається в більшості країн, що розвиваються, особливо в найменш розвинених країнах.

Електронна комерція докорінно змінює економічні процеси та моделі споживання, що має як позитивні, так і негативні наслідки для екологічної стійкості. Хоча проведення точних оцінок впливу електронної комерції на довкілля ускладнене через обмеженість наявних даних, сукупний екологічний вплив залежить від того, як підприємства організовують складування, зберігання, транспортування, логістику, пакування та повернення товарів. Поведінка споживачів також відіграє свою роль.

Водночас, слід відзначити структурні виклики. Нерівномірність цифрового розвитку призводить до того, що вигоди e-commerce розподілені нерівно: основними експортерами в трансграничній онлайн-торгівлі наразі є Китай, США та країни Західної Європи. Багато країн, що розвиваються, відстають через брак цифрової інфраструктури, довіри до електронних платежів, правових норм для захисту споживача тощо. Ці питання перебувають у фокусі міжнародних організацій: наприклад, WTO веде переговори щодо угод з e-commerce, а UNCTAD надає підтримку з розвитку eTrade-екосистем у країнах, що розвиваються. Попри ці виклики, загальний тренд очевидний: цифрова комерція інтегрується у традиційну торгівлю, стираючи кордони та підвищуючи конкуренцію на глобальних ринках.

Бум онлайн-замовлень змусив ритейлерів та логістичних операторів радикально переглянути підходи до складської обробки товарів і виконання замовлень. Автоматизація складів стала одним із найгарячіших трендів: компанії впроваджують роботів для сортування і комплектування замовлень, автоматизовані конвеєри та системи зберігання, дрони та автономні

навантажувачі. За даними галузевих досліджень, у 2022 році світовий ринок рішень для автоматизації складів оцінювався приблизно у 19,9 млрд. дол. США, а за прогнозами до 2030 року зросте до 54,6 млрд. дол.США (середньорічний темп зростання ~12.6%).

Автоматизація приносить вимірні результати: пришвидшує обробку замовлень, знижує залежність від людської праці та мінімізує помилки. Приклади впровадження – склади Amazon, де тисячі роботів Kiva переміщують стелажі з товарами; автоматизовані фулфілмент-центри Alibaba та JD.com у Китаї; сортувальні центри DHL з роботизованими маніпуляторами тощо. У підсумку, автоматизація дозволяє інтернет-продавцям масштабувати бізнес без лінійного збільшення штату. Важливо, що інвестиції у цю сферу зберігають високу окупність навіть по мірі сповільнення зростання e-commerce: автоматизовані системи підвищують гнучкість та витривалість ланцюга постачання під час пікових навантажень і викривлень (від сезонних розпродажів до пандемічних локдаунів).

На основі наявних даних можна зробити висновок, що у 2023 році домінуючу роль у сфері трансграничної електронної торгівлі відіграв Китай, на який припала найбільша частка останніх онлайн-покупок за межами країни покупця. Значний попит також спостерігався на ринку Німеччини, США та Великої Британії, що свідчить про їхню активну участь у глобальному e-commerce. Водночас помітна частка "Інших" країн вказує на зростаючу диверсифікацію напрямів міжнародних онлайн-продажів.

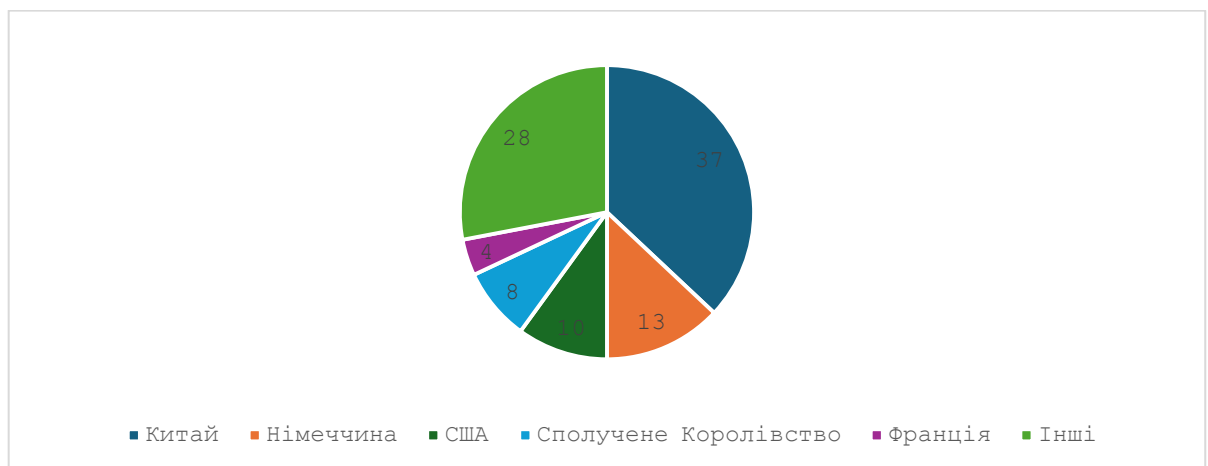

Рисунок 2.3. Провідні ринки транскордонних онлайн-покупок у світі у 2023 році.

Джерело: побудовано автором на основі [25]

У 2023 році найвищу частку трансграничних онлайн-продажів у загальному обсязі електронної комерції демонстрували компанії Латинської Америки та Карибського басейну — 33,8%. Регіони Азійсько-Тихоокеанського регіону (30,2%) та Близького Сходу і Північної Африки (29,3%) також характеризувалися значною залежністю від міжнародних транзакцій. Порівняно нижчі показники спостерігалися в Європі (27,9%) та Північній Америці (25,1%). Це свідчить про регіональні відмінності у структурі джерел онлайн-продажів та рівні інтеграції у глобальні електронні ринки (рис.2.4.)

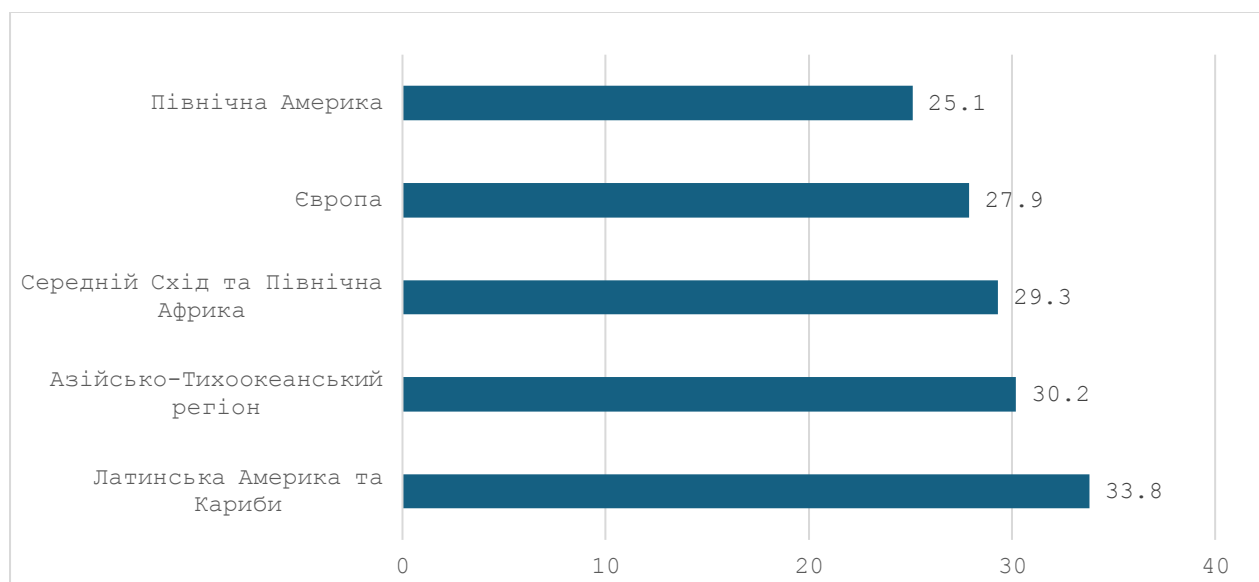

Рисунок 2.4. Частка транскордонних електронних продажів у загальному обсязі онлайн-продажів серед компаній ланцюгів постачання у світі у 2023 році, за регіонами.

Джерело: побудовано автором на основі [26]

У 2023 році найбільше трансграничних онлайн-покупок було здійснено через платформу Amazon — 24% споживачів обрали саме її. На другому місці опинилися Alibaba/AliExpress із часткою 16%, за ними — Shein (9%), Temu та eBay (по 7%). Менш популярними серед покупців були Wish (3%) та Zalando (2%). Водночас значна частка — 31% — припала на інші онлайн-ритейлери, що

свідчить про фрагментованість ринку та наявність широкого спектру альтернативних торгових платформ (рис.2.5)

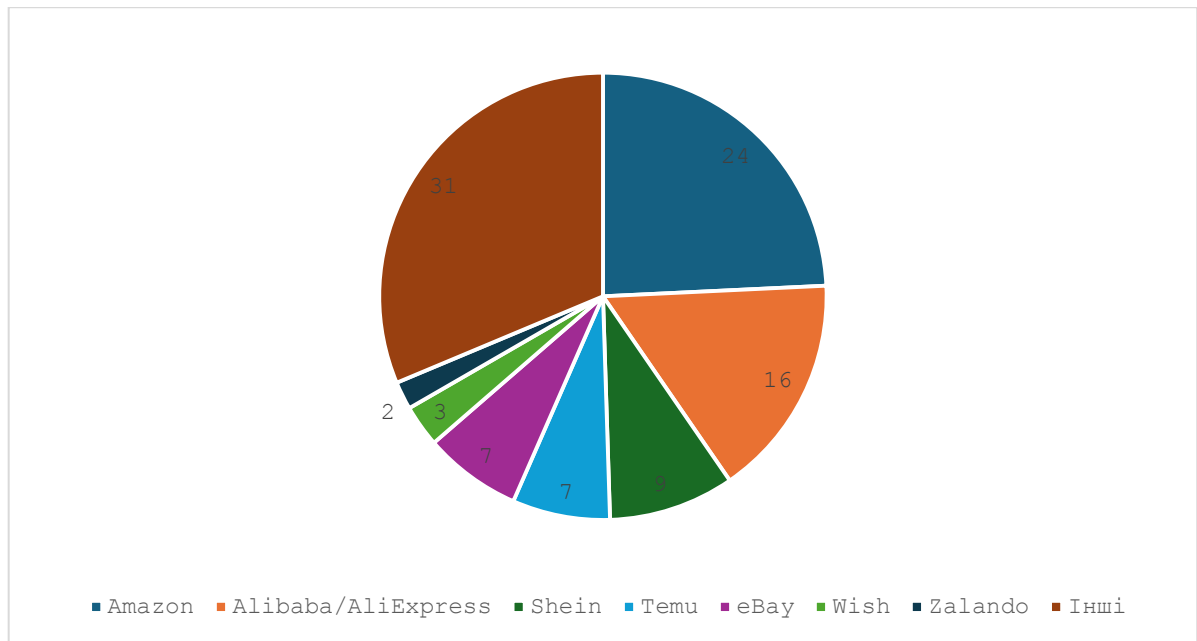

Рисунок. 2.5 Найпопулярніші онлайн-ритейлерів, через які у 2023 році здійснювались транскордонні покупки

Джерело: побудовано автором на основі [24]

У 2024 році Азія залишиться лідером за обсягами доходів у сфері роздрібної електронної комерції з прогнозованим показником 1972 млрд доларів США. Американський континент посідає друге місце — 1435 млрд доларів, суттєво випереджаючи Європу (632,7 млрд доларів). Австралія й Океанія (42,7 млрд доларів) та Африка (34,6 млрд доларів) матимуть найнижчі показники, що свідчить про нерівномірний рівень розвитку e-commerce у глобальному вимірі.

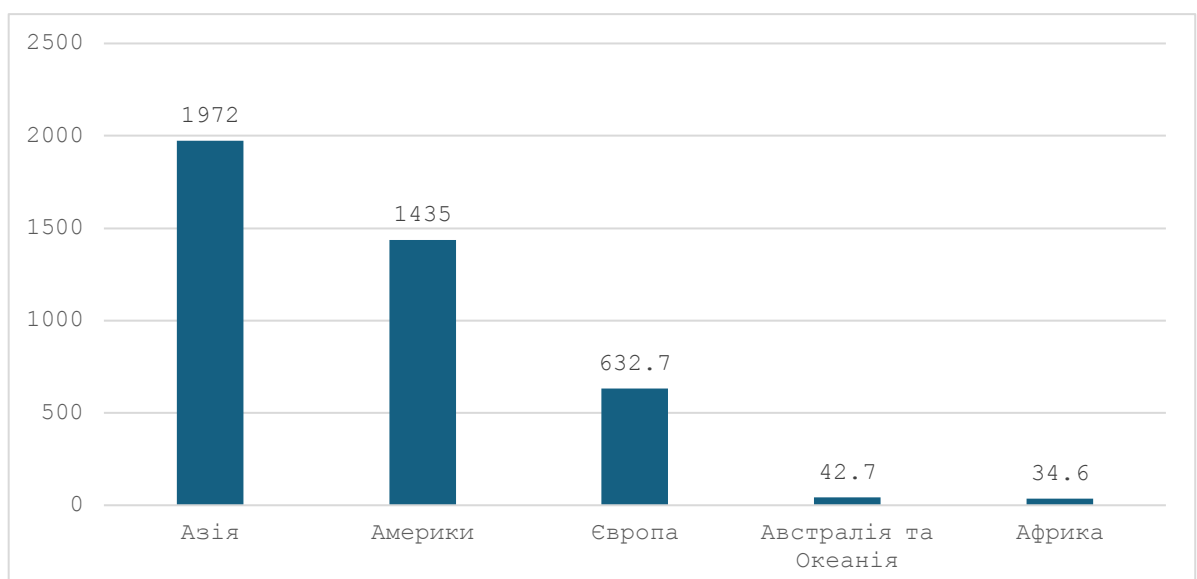

Рисунок 2.6. Дохід від роздрібної електронної комерції у 2024 році за регіонами, млрд.дол.США

Джерело: побудовано автором на основі [24]

У 2023 році найбільш поширеними викликами у сфері трансграничної електронної торгівлі для фахівців із логістики були затримки на митниці (42,6%) та дотримання митних правил і кодів Гармонізованої системи (41,4%). Значна частка респондентів також відзначила підвищення витрат на ланцюги постачання (41%) і додаткові мита та збори (36,9%). Доставка (33,2%), складність у точному розрахунку міжнародних податків (26,6%) та витрати на повернення товарів (26,6%) доповнюють перелік головних труднощів у міжнародній онлайн-торгівлі [26].

Штучний інтелект (ШІ) дедалі більше впроваджується на всіх етапах логістичного ланцюга – від прогнозування попиту до управління перевезеннями. Опитування свідчать, що до 2023 року значна частина компаній вже перейшла від пілотних проектів до практичного застосування ШІ-рішень. Зокрема, дослідження Capgemini зафіксувало, що близько 68% підприємств у сфері постачання інтегрували ШІ для підвищення прозорості і відстежуваності своїх операцій. Це дозволило в середньому на 22% підвищити операційну ефективність у цих компаніях. ШІ-системи аналізують великі масиви даних у реальному часі, виявляючи “вузькі місця” та відхилення: наприклад, алгоритми можуть спрогнозувати затримки у поставках через погодні умови чи завантаженість портів і автоматично перенаправити потоки.

Прикладами застосувань ШІ в логістиці є системи динамічного маршрутизації транспорту, що враховують трафік та погодні ризики; алгоритми оптимізації завантаження складів і розміщення товарів; чат-боти та голосові помічники для обслуговування клієнтів та відстеження відправлень; цифрові двійники ланцюгів постачання, які моделюють різні сценарії та виявляють оптимальний спосіб дії у разі збоїв. За прогнозами, у найближчі 5 років ШІ стане буденною технологією: опитування MHI/Deloitte показує, що 73% компаній планують масштабно впровадити ШІ-рішення у ланцюги постачання до ~2027

року. Отже, зараз відбувається перехід ІІІ з розряду інноваційної переваги до категорії “must-have” для збереження конкурентоспроможності логістичних операцій. У 2025 році, як очікується, саме ІІІ буде головним драйвером наступного етапу оптимізації глобальних ланцюгів постачання – від автоматизації рутинних процесів до прийняття стратегічних рішень в реальному часі.

Не менш важливим аспектом цифрової трансформації торгівлі є спрощення та оцифрування митних і торговельних процедур. Високі цифрові показники e-commerce неможливі без ефективної “бек-енд” інфраструктури: електронного декларування, автоматизованого оформлення вантажів, електронного обміну документами між країнами. У 2022–2024 рр. світ досяг помітного прогресу у впровадженні положень Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі (ТФА) та переході до концепції “paperless trade” – безпаперової торгівлі. Згідно з глобальним опитуванням ООН (UN Global Survey on Digital and Sustainable Trade Facilitation 2023), станом на 2023 р. у середньому 68.6% передбачених заходів зі спрощення і цифровізації торгівлі впроваджено країнами світу (що на 6 в.п. більше, ніж у 2021 р.). Цей високий середній рівень свідчить, що більшість держав вже реалізували основні елементи: електронне подання митних декларацій, попереднє електронне інформування про вантаж, національні єдині вікна, електронні системи сертифікації тощо.

Великі дані (Big Data) і Інтернет речей (IoT) – тихі герої цифрової революції в логістиці, що працюють “під капотом” багатьох рішень. Зростання e-commerce супроводжується справжнім вибухом логістичних даних: мільярди посилок та вантажів генерують трекінгові записи, датчики в транспортних засобах та контейнерах постійно передають інформацію про місцезнаходження і стан вантажів, системи управління складами накопичують детальну статистику руху товарів. Обробка цих масивів даних і витяг з них корисної інформації стала ключовим фактором оптимізації. Компанії інвестують у хмарні платформи, ВІ-системи та аналітичні інструменти для отримання цілісної картини ланцюгів постачання в режимі реального часу.

Окремо варто підкреслити роль IoT у логістиці. Смарт-датчики і підключені пристрої дозволяють відстежувати параметри вантажів і логістичного обладнання по всьому ланцюгу. Наприклад, GPS-трекери і датчики температури в рефрижераторах забезпечують безперервний моніторинг перевезень, а RFID-мітки на палетах чи товарах прискорюють облік та інвентаризацію. За оцінками досліджень, глобальні витрати на рішення IoT для логістики у 2022 році склали близько 39.6 млрд. дол.США, а протягом наступного десятиліття прогнозується їх зростання до понад 114 млрд. дол.США (до 2032 р.). Ринок IoT-рішень саме для управління ланцюгом постачання оцінювався у 12.4 млрд у 2023 р. з прогнозом зростання до 41.8 млрд у 2033 р. (майже в 3,4 рази). Такі інвестиції свідчать про надзвичайну важливість, яку набули дані в сучасній торгівлі: володіння актуальною інформацією стало не менш цінним, ніж володіння товарними запасами.

Дослідження цифрової трансформації міжнародної торгівлі засвідчує кардинальну зміну характеру глобального товарообігу під впливом електронної комерції, автоматизації логістики та впровадження цифрових інфраструктур. Цифрові платформи, такі як Amazon, Alibaba, Temu, Shein, стали новими інфраструктурними посередниками глобальної торгівлі, охоплюючи мільярди користувачів. Географічний розподіл онлайн-продажів свідчить про зростаючу частку ринків Азії, Латинської Америки та Близького Сходу, де трансгранична e-commerce досягає понад 30% від загального обсягу онлайн-торгівлі. Інновації в логістиці, зокрема автоматизація складів, впровадження робототехніки, IoT та ШІ, стали відповіддю на виклики масштабування електронної торгівлі. Ключову роль у цифровій трансформації відіграє також розвиток безпаперової торгівлі та електронних митних процедур. Таким чином, цифровізація не лише модернізує традиційні моделі торгівлі, а й формує нові механізми створення вартості, розподілу ресурсів і міжнародної конкуренції. Цифрові рішення, логістичні інновації та штучний інтелект уже не є опцією — вони стали необхідною умовою для збереження конкурентоспроможності країн і компаній у глобальному торговельному середовищі.

2.3. Перспективи міжнародної торгівлі в умовах глобальних викликів

Варто зазначити, що торговельна політика дедалі більше використовується для досягнення неторговельних цілей – таких як екологія, трудові стандарти, технологічна перевага тощо. Як підкреслюють експерти, сучасні торговельні угоди включають розділи про сталий розвиток, клімат, права працівників, а держави застосовують зовнішньоторговельні інструменти для просування власних цінностей. Яскравий приклад – запровадження Євросоюзом вуглецевого прикордонного коригування (СВАМ), яке стартувало в тестовому режимі з жовтня 2023 р. Цей механізм вимагатиме від імпортерів у ЄС платити за викиди CO₂, пов'язані з виробництвом ввезених товарів (сталь, цемент, добрива тощо), зрівнюючи умови з європейськими виробниками, які сплачують за вуглець. СВАМ покликаний запобігти «вуглецевому витоку» та стимулювати іноземних торговельних партнерів до зелених практик, але деякі країни розглядають його як протекціонізм, і це вже спричиняє дискусії в СОТ. Таким чином, регуляторні новації на перетині торгівлі й геополітики додають нових правил гри для експортерів у різних галузях.

Одним із визначальних чинників трансформації виступає цифровізація торгівлі, яка включає електронну комерцію, цифрові платформи, штучний інтелект та автоматизацію ланцюгів постачання. За даними UNCTAD (2024), частка “цифрово замовленої” торгівлі становила понад 13% загального обсягу експорту 43 країн у 2021 році, і ця цифра продовжує зростати. Згідно з прогнозами McKinsey Global Institute, до 2030 року частка цифрової торгівлі у світовому експорті може перевищити 25%.

Одночасно, світ спостерігає нову хвилю регіоналізації. Ініціативи, подібні до RCEP (Regional Comprehensive Economic Partnership) в Азійсько-Тихоокеанському регіоні або AfCFTA (African Continental Free Trade Area), свідчать про те, що регіональна інтеграція поступово доповнює або навіть заміщує традиційну багатосторонню торгівлю. Наприклад, RCEP, що об'єднує

15 країн і понад 30% світового ВВП, створює найбільший у світі торговельний блок [11].

Серед перспективних стратегій особливу увагу заслуговують *friendshoring* та *nearshoring*. Компанії, прагнучи знизити геополітичні ризики, скорочують ланцюги постачання та віддають перевагу країнам-союзникам або регіональним партнерам. За даними Міжнародного валютного фонду [17], зростає частка інвестицій у виробничу інфраструктуру саме в країнах, які поділяють спільні цінності або належать до єдиного регуляторного простору.

Іншим ключовим трендом є екологізація торгівлі. Угода ЄС про вуглецеве коригування імпорту (CBAM), що набирає чинності у 2026 році, стимулює експортерів інвестувати в “зелені” технології. Як зазначає European Commission [15], CBAM охопить продукцію металургії, цементу, добрив та інших галузей, що створює нові правила гри на глобальному ринку.

Таким чином, незважаючи на низку глобальних ризиків, міжнародна торгівля демонструє динамічну адаптацію та відкриває нові можливості для країн, готових інвестувати в цифрову інфраструктуру, сталий розвиток і стратегічну регіоналізацію. Формується нова парадигма глобальної торгівлі – динамічна, багатополярна та технологічно просунута.

Ще один важливий тренд — розвиток стійкої торгівлі. За даними Світової організації торгівлі [32], понад 70 країн заявили про плани інтеграції екологічних стандартів у свої торгові політики. Такі механізми, як "зелені мита", сертифікація вуглецевого сліду та *digital product passports*, змінюють правила конкуренції на глобальних ринках.

Також фіксується активне зростання інвестицій у торговельну інфраструктуру. Звіт World Bank Logistics Performance Index (2023) вказує, що країни з високим рівнем цифрової логістики (наприклад, Сінгапур, Нідерланди, Німеччина) мають значно вищий обсяг експорту послуг і товарів на душу населення [34]. Ці країни активно впроваджують технології розумних складів, IoT-системи моніторингу вантажів та електронний документообіг.

Зростає також важливість політичної узгодженості у цифровій сфері. UNCTAD (2024) зазначає, що країни, які забезпечили правове середовище для електронної ідентифікації, захисту персональних даних та цифрової сертифікації, мають кращу інтеграцію у глобальну цифрову економіку [29]. При цьому цифрові бар'єри, як-от вимоги щодо локалізації даних або обмеження на транскордонні передачі інформації, можуть діяти як нові нетарифні бар'єри.

Згідно з дослідженням McKinsey [19], впровадження автоматизованих платформ для міжнародної торгівлі (smart contracts, customs automation, predictive analytics) дозволяє скоротити транзакційні витрати на 10–20% (trade-in-a-fragmenting-world). Подібні інструменти набувають поширення в рамках інноваційних хабів — Сінгапур, Дубай, Естонія, де цифрові рішення використовуються на кожному етапі торгівельного процесу.

У наступне десятиріччя міжнародна торгівля розвиватиметься в умовах багатофакторного тиску, що включає політичну поляризацію, кліматичні ризики та цифрову трансформацію. Прогнозні сценарії провідних аналітичних центрів [18,19,27] окреслюють кілька можливих векторів розвитку (таблиця 2.5):

Таблиця 2.5 Прогнозовані тенденції розвитку міжнародної торгівлі (2025–2035)

Прогнозована тенденція	Характеристика
Цифрова домінація	До 2035 року понад третина світової торгівлі відбуватиметься через цифрові канали: e-commerce, смарт-контракти, цифрові платформи. Основу інфраструктури складатимуть блокчейн, цифрова ідентифікація та угоди типу DEPA. Лідерами стануть країни, що інвестують у цифрову митницю, логістику та інтероперабельні платформи.
Поляризація ринків	Торгівля дедалі більше розділятиметься між геополітичними блоками. Виникнуть 'зони довіри', в межах яких буде спрощено торгівлю, але обмежено взаємодію з альтернативними юрисдикціями. Поширюватиметься friendshoring — перенесення виробництва до союзників. Зросте роль країн-посередників між блоками.
Екоінтеграція	Торгівля стає залежною від екологічних стандартів. Впровадження СВМ та цифрових екопаспортів змінить правила доступу до ринків. Компанії змушені враховувати вуглецевий слід, відповідність ESG-критеріям та прозорість у ланцюгах постачання. Зелена відповідність перетворюється на інструмент конкурентної боротьби.
Нові регіональні центри	Африка, Південно-Східна Азія та Латинська Америка стають новими хабами торгівлі. Завдяки молодому населенню,

	цифровим інноваціям і регіональним інтеграціям (AfCFTA, ASEAN, Pacific Alliance), ці регіони нарощують експортні спроможності. Країни будують інфраструктуру 'з нуля' з урахуванням цифрових і сталих практик.
Адаптивна регуляція	Відбудеться перехід до гнучких, модульних і цифрово-керованих правил. Торгівельні угоди нового типу включатимуть цифрові пісочниці, взаємне визнання сертифікатів, автоматичне оновлення вимог. Інтєроперабельність і legal-tech стануть критичними для участі в глобальній торгівлі.

Джерело: складено автором на основі [18,19,27]

1. Цифрове домінування. До 2030 року понад 30% світової торгівлі здійснюватиметься через електронні платформи, з активною участю цифрових валют, смарт-контрактів та блокчейн-інфраструктур. Глобальна логістика повністю перейде на інтелектуальні мережі обробки й відстеження вантажів. Однією з визначальних тенденцій є впровадження інтелектуальних контрактів (smart contracts), які функціонують на основі блокчейн-технологій і дозволяють автоматизувати виконання торговельних угод без посередників. Прикладом є платформи CargoX та TradeLens (розроблена спільно Maersk та IBM), які забезпечують захищений цифровий документообіг у міжнародному судноплаванні. Впровадження таких рішень дозволяє зменшити затримки на митниці, прискорити логістичні процеси та знизити транзакційні витрати. Важливу роль відіграють і цифрові торговельні угоди нового покоління. Зокрема, Digital Economy Partnership Agreement (DEPA), що об'єднує Сінгапур, Чилі та Нову Зеландію, встановлює високі стандарти щодо транскордонного обміну даними, електронної ідентифікації, довіри до цифрових транзакцій і співпраці в галузі фінансових технологій. Очікується, що цей формат стане основою нової хвилі міжнародних угод про цифрову економіку. Країни, які першими адаптуються до нових умов, уже отримують стратегічну перевагу. Наприклад, Сінгапур інтегрував цифрову інфраструктуру в усі ланки торгівлі — від реєстрації компаній до електронного митного оформлення, що дозволяє йому стабільно очолювати глобальні рейтинги цифрової готовності та логістичної ефективності. Естонія, у свою чергу, стала піонером у сфері цифрового громадянства та транскордонного надання послуг через платформу e-Residency.

Крім того, важливою складовою цифрової домінації є розвиток цифрових валют центральних банків (CBDC), які можуть у найближчі роки суттєво спростити міжнародні платежі. Китай уже впроваджує цифровий юань для транскордонних операцій у межах ініціативи «Один пояс — один шлях», тоді як ЄС та США проводять пілотні випробування власних цифрових валют.

2. Поляризація ринків. Торгівля дедалі більше фрагментуватиметься за політично-економічною ознакою: формуватимуться “блоки довіри”, які співпрацюють на основі спільних стандартів кібербезпеки, сталості та політичної лояльності. Згідно з оцінками Міжнародного валютного фонду (IMF, 2023), геоекономічна фрагментація може у довгостроковій перспективі зменшити глобальний ВВП на 1.2–7% залежно від ступеня дезінтеграції. Це пов’язано з потенційною втратою ефекту масштабу, зниженням технологічного обміну та зростанням транзакційних витрат. На макроекономічному рівні фрагментація призводить до появи подвійних систем стандартів, сертифікацій, технологій та правил торгівлі. Вже зараз помітна конкуренція між різними цифровими екосистемами: наприклад, американською моделлю “cloud-first” протистоїть китайська система державного контролю за даними, а європейська модель ґрунтується на захисті персональної інформації (GDPR). Таке розходження у нормативних режимах ускладнює глобальні потоки даних і знижує ефективність мультинаціональних операцій.

3. Екоінтеграція. Очікується запровадження глобальних стандартів сталості, де кожен продукт матиме цифровий екопаспорт (product environmental passport), а країни з низьким вуглецевим слідом отримуватимуть податкові преференції. У найближче десятиліття глобальна торгівля зазнає глибокої трансформації під впливом кліматичної політики та вимог сталого розвитку. Так званий сценарій екоінтеграції передбачає поступове включення екологічних критеріїв до нормативної бази міжнародної торгівлі, що змінює конкурентне середовище на глобальних ринках. Цей процес супроводжується зміщенням парадигми — від “максимізації обсягів торгівлі” до “торгівлі з урахуванням вуглецевого сліду, ресурсоефективності та циркулярності”. Одним із ключових інструментів цього

сценарію є Механізм вуглецевого коригування на кордоні (СВАМ), що впроваджується Європейським Союзом. Він передбачає запровадження додаткового митного збору на імпорт продукції з високим рівнем викидів парникових газів, якщо у країні походження відсутні подібні внутрішні екологічні податки. СВАМ вже з 2026 року охоплюватиме імпорт сталі, цементу, добрив, алюмінію, електроенергії тощо. Це означає, що компанії-експортери з країн, які не адаптують своє виробництво до екологічних стандартів, втратять цінову конкурентоспроможність. Водночас спостерігається перехід від “зеленої нішевості” до масового регулювання: країни G7, Канада, Південна Корея, Японія вже ухвалили плани національного декарбонізаційного регулювання, яке охоплює зовнішньоторговельні відносини. Наприклад, Німеччина у 2023 році ввела закон про сталий ланцюг постачання (Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz), який вимагає від компаній не лише екологічної відповідності постачальників, а й дотримання соціальних стандартів (ILO, прав людини тощо) в усьому ланцюгу.

4. Нові регіональні центри. Африка, Південно-Східна Азія та Латинська Америка зміцнюватимуть позиції як експортери послуг, цифрових рішень та екологічних технологій. Умовою зростання стане інвестиція в цифрову інфраструктуру та освіту. У перспективі до 2035 року одним із ключових векторів трансформації світової торгівлі є зміщення центрів економічної ваги у бік Глобального Півдня — зокрема, Африки, Південно-Східної Азії та Латинської Америки. Зростаючі ринки, демографічний потенціал, прискорена цифровізація та доступ до природних ресурсів формують підґрунтя для появи нових регіональних хабів, які зможуть конкурувати з усталеними центрами торгівлі. Однією з головних рушійних сил такого зсуву є демографічна структура. За оцінками World Bank, до 2035 року майже 40% приросту глобального споживчого попиту припадатиме на Африку на південь від Сахари та Південну Азію (<https://www.worldbank.org/en/topic/trade>). Молоде, урбанізоване населення сприятиме формуванню нових внутрішніх ринків та зростанню обсягів споживчого імпорту. У регіонах зростатиме і роль цифрових сервісів: фінансові платформи (M-Pesa у Кенії, Pix у Бразилії), цифрова

ідентифікація, логістичні маркетплейси забезпечать торгівлю навіть у слабоінфраструктурних умовах. Водночас нові центри не лише експортують товари, а розвивають цифрові екосистеми послуг: ІТ-аутсорсинг в Індії, агроінновації в Кенії, fintech-екосистема Бразилії тощо. Це формує нову структуру спеціалізації, де країни пропонують не лише сировину чи продукцію, а комплексне цифрове рішення з гнучкою локалізацією.

Однак реалізація потенціалу Глобального Півдня можлива лише за умови цільових інвестицій у інфраструктуру, логістику, освіту і стандартизацію. За прогнозами UNCTAD (2024), торговельні втрати внаслідок неефективної логістики можуть сягати до 15% ВВП у країнах, що розвиваються. Тому міжнародні фінансові організації, такі як IFC, World Bank, Afreximbank, вже створюють програми підтримки інфраструктурних хабів, «розумних портів» та digital trade corridors.

5. Адаптивна регуляція. Розвиватимуться гнучкі нормативні механізми — цифрові угоди, модульні мита, адаптивні правила сертифікації — що дозволятимуть оперативно реагувати на ризики (кризи, конфлікти, пандемії). До 2035 року міжнародна торгівля дедалі більше функціонуватиме в умовах регуляторної гнучкості, що дозволить системі швидко адаптуватися до глобальних шоків, технологічних змін та політичної фрагментації. Йдеться про перехід від жорстких, уніфікованих правил до модульних, технологічно нейтральних та цифрово-керованих нормативних підходів. На тлі зростання ризиків очікується подальше поширення автоматизованих механізмів регуляторного оновлення, коли певні норми адаптуються в реальному часі на основі індикаторів ризику або показників торгівлі. Прикладом є ініціатива Open Customs API у Сінгапурі, яка дозволяє митниці працювати як сервіс із можливістю негайного оновлення вимог до сертифікації товарів.

У галузі стандартів очікується розвиток технічної інтероперабельності, коли країни визнають взаємно свої електронні сертифікати, цифрові екопаспорти продукції, вуглецеві рейтинги або ліцензії. Такий підхід уже реалізується в

Азійсько-Тихоокеанському регіоні через APEC Cross-Border Privacy Rules System та у ЄС через єдиний ринок цифрових послуг (Digital Services Act).

Ці сценарії є умовними, однак більшість міжнародних організацій погоджуються: майбутнє міжнародної торгівлі буде визначатися не лише економічною доцільністю, а й технологічною зрілістю, здатністю до адаптації та стійкістю до системних шоків.

Перспективи міжнародної торгівлі у найближчі роки визначатимуться поєднанням кількох взаємопов'язаних трендів: цифровізацією, екологізацією, зростанням геополітичної фрагментації та регіоналізацією торговельних зв'язків. Розвиток електронної комерції, впровадження smart contracts і цифрових валют створює передумови для формування нової парадигми глобальної торгівлі. Водночас екологічні регуляторні ініціативи, зокрема СВМ, стимулюють країни до переходу на «зелені» технології як нове джерело конкурентної переваги. Геополітична напруга спричиняє посилення friendshoring-стратегій і укладення нових регіональних угод, як-от RCEP та DEPA. У цих умовах лідерами у світовій торгівлі стають держави, які поєднують інноваційність, екологічну відповідальність і гнучкість у регулюванні торговельних процесів.

ВИСНОВКИ

Розвиток міжнародної торгівлі відображає складну взаємодію економічних, технологічних та інституційних факторів. Від класичних теорій абсолютної та порівняльної переваги до сучасних концепцій глобальних ланцюгів доданої вартості, міжнародна торгівля зазнала глибокої трансформації. Зміна парадигм аналізу засвідчує необхідність комплексного підходу до розуміння її ролі у формуванні глобального економічного порядку, що набуває особливої актуальності в умовах динамічного розвитку світового господарства.

Аналіз методологічних підходів до дослідження глобальних економічних процесів у сфері торгівлі засвідчує необхідність поєднання традиційних економічних методів із сучасними цифровими інструментами аналізу. Економетричне моделювання, комп'ютерні симуляції, інституціональний і компаративний підходи, а також технології великих даних і штучного інтелекту дозволяють здійснювати багаторівневу оцінку торговельних трансформацій. Така інтеграція кількісних і якісних методів забезпечує більш повне й обґрунтоване уявлення про динаміку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації, цифровізації та зростання геоекономічної нестабільності.

Міжнародна торгівля товарами у 2022–2024 роках пройшла через фазу екстремальних потрясінь та адаптації. Після пандемічного обвалу 2020 р. відбулося стрімке відновлення і рекордне зростання у 2021–2022 рр., піком якого став 2022 рік з історичним максимумом торговельних обсягів. Втім, цей підйом змінився спадом у 2023 році під впливом геополітичної напруги (війна, санкції, торговельні війни), глобальної інфляції та монетарного зажаття. 2024 рік приніс помірне відновлення і продемонстрував стійкість світової торгівлі перед шоками: попри розриви між окремими блоками, загальні обсяги знову вийшли на позитивну траєкторію.

Глобальні ланцюги постачання перебудувалися, але не розірвалися. Компанії та країни зробили висновки з кризи: диверсифікували джерела,

оптимізували логістику, накопичили запаси. Це допомогло уникнути найгірших сценаріїв і забезпечити продовження потоків товарів навіть у нових умовах. Світова торгівля стала більш регіоналізованою – спостерігається зміцнення внутріблокових зв'язків (наприклад, торгівля в межах Азії, Америки) та зниження залежності від геополітичних опонентів. Проте повної деглобалізації не сталося: загальний торговельний «пиріг» не скоротився катастрофічно, і за три роки світ адаптувався до нової реальності.

Ключові торгові гравці зберегли свої позиції, але їх роль еволюціонує. Китай, США, ЄС та інші великі економіки переосмислюють стратегії – від пасивної вигоди від вільної торгівлі до активного державного втручання заради безпеки та самозабезпечення. Це призводить до появи нових торговельних бар'єрів і водночас стимулює конкуренцію за нові ринки (наприклад, експорт електромобілів чи зелених технологій). Розвинені країни G7 стикаються з викликом з боку найбільших ринків, що розвиваються – Китай, Індія, держави АСЕАН – які нарощують свою питому вагу у світовій торгівлі.

Геополітичні фактори стали центральними у визначенні торговельних трендів. Торговельні війни, санкції, конфлікти, а також немитні заходи (експортний контроль, технічні стандарти, ембарго) тепер суттєво впливають на напрямки товаропотоків. Країни переглядають зовнішньоторговельну політику крізь призму національної безпеки, стійкості та стратегічної автономії.

Логістична сфера пройшла пік кризи і стала більш підготовленою до майбутніх викликів. Вартість транспорту повернулася до норми, а цифрові рішення та інфраструктурні проєкти, втілені за останні роки, підвищили пропускну спроможність світової торгівлі. Однак логістика залишається залежною від таких факторів, як зміна клімату (впливає на канали, порти), геополітика (закриття маршрутів) і зростаючий обсяг торговельних потоків. Подальше спрощення процедур та інвестиції у критичні вузли (порти, канали) необхідні, аби підтримувати зростаючий торговельний оборот. Геополітичні фактори наразі формують торговельну карту світу не менше, ніж економічні. Аналітики наголошують, що тепер “торговельні потоки дедалі більшою мірою

залежать від геополітичних союзів між країнами, а не лише від ринкових чинників”. Це призводить до виникнення «блокових» економік: мережа торгівлі всередині дружніх груп зміцнюється, тоді як між геополітичними суперниками – послаблюється. Така тенденція несе ризики фрагментації глобальної економіки, тому міжнародні інституції закликають до діалогу і відновлення довіри. Прогнози на 2025 рік залишаються обережними: невизначеність щодо ескалації торговельних конфліктів та інших шоків зберігається.

Торгівля товарами в світі за останні три роки показала як вразливість, так і адаптивність глобальної економіки. Незважаючи на потрясіння, загальний обсяг торгівлі не лише відновився, а й продовжив зростання у 2024 році. Світові торговельні зв'язки видозмінюються, але не зникають. Країни переорієнтовуються на нові ринки, формують коаліції однодумців, укладають угоди, щоб забезпечити процвітання в нових умовах. Головним ризиком залишається подальша ескалація протистоянь, що може фрагментувати систему на ізольовані блоки. Натомість головною можливістю є використання торгівлі як інструменту співпраці – для спільної боротьби зі світовими викликами (кліматичними, енергетичними, продовольчими) та забезпечення стійкого розвитку для всіх учасників. Світова торгівля завжди була двигуном зростання, і її сучасна трансформація визначить, наскільки ефективно цей двигун працюватиме в майбутньому.

Електронна комерція стала новим драйвером глобальної торгівлі. За останні роки відбувся якісний стрибок у цифровізації торгівлі: частка e-commerce в структурі міжнародних економічних відносин стрімко зростає. Трансгранична електронна торгівля перетворилася на невід'ємну складову світового експорту, забезпечуючи масштабний доступ до закордонних ринків навіть для малого бізнесу.

Цифрові торгові платформи – критична інфраструктура нової економіки. Amazon, AliExpress, Temu та інші глобальні платформи виступають не просто як майданчики для продажів, а як комплексні екосистеми з інтегрованими

логістичними, платіжними й аналітичними рішеннями, що формують нову модель міжнародної торгівлі.

Автоматизація логістики та інтелектуальні технології – відповідь на виклики масштабування торгівлі. Зростання обсягів онлайн-замовлень стимулює інвестиції у складську роботизацію, інтелектуальне управління потоками товарів і використання цифрових двійників у логістичних сценаріях. Це створює нові стандарти ефективності та адаптивності глобальних ланцюгів постачання.

Штучний інтелект і великі дані змінюють механізми ухвалення рішень. Компанії використовують ШІ для прогнозування попиту, оптимізації маршрутів, управління ризиками та підвищення прозорості. Роль даних у сучасній торгівлі стає стратегічною: конкурентоспроможність визначає не лише товар, а й рівень цифрової обізнаності.

ІоТ та цифрові сенсори стають основою логістичної стійкості. Підключені пристрої дозволяють контролювати якість, швидкість і безпеку міжнародних перевезень, особливо для чутливих або термінових вантажів. Це формує новий стандарт надійності у глобальних ланцюгах постачання.

Нерівномірність цифрового розвитку створює дисбаланси в доступі до вигід міжнародної торгівлі. Хоча провідні гравці (Китай, США, країни ЄС) активно використовують потенціал цифрової торгівлі, країни, що розвиваються, стикаються з бар'єрами інфраструктури, регуляції та цифрової довіри. Тому формування інклюзивної глобальної е-commerce-екосистеми стало одним із ключових напрямів діяльності міжнародних організацій.

Митна цифровізація та спрощення процедур – фундамент успішної цифрової торгівлі. Рівень автоматизації процедур декларування, електронного документообігу та інтеграції з міжнародними системами істотно зростає. Успішне впровадження принципів «paperless trade» є передумовою для прискорення транскордонного обміну.

У найближчі роки спостерігатиметься подальше стирання меж між фізичною та цифровою торгівлею. Цифрові інструменти все глибше інтегруються в усі етапи зовнішньоекономічної діяльності – від виробництва до

доставки й післяпродажного обслуговування. Це трансформує природу міжнародної торгівлі, підвищуючи її динамічність, гнучкість і глобальну конкуренцію.

Перспективи міжнародної торгівлі у найближчому майбутньому визначаються складною сукупністю факторів, серед яких ключову роль відіграють цифрова трансформація, екологічне регулювання, геоекономічна фрагментація та політичні потрясіння. Глобальні події останніх років — включаючи повномасштабну війну в Україні, торговельне протистояння між США і Китаєм, вихід Великої Британії з ЄС та зростання політичної поляризації — суттєво вплинули на конфігурацію торговельних відносин. Вони зумовили перегляд стратегій постачання, посилення friendshoring та зростання ролі регіональних торговельних блоків, таких як RCEP чи AfCFTA.

Паралельно, цифрові торговельні платформи, угоди нового покоління (DEPA), механізми сталого розвитку (CBAM) та інструменти прогнозової аналітики створюють передумови для глибокої модернізації торговельної системи. Все більше країн обирають гнучкі, адаптивні моделі торгівлі, що базуються на технологічній готовності, прозорості, кібербезпеці та екологічних стандартах.

Таким чином, міжнародна торгівля трансформується в багатовимірну систему, де успіх залежить не лише від конкурентоспроможності товарів, а й від стійкості до політичних ризиків, здатності до інституційної адаптації та рівня цифрової інтеграції в глобальні процеси.

1. Савченко М. В., Приймак Є. О., Гавриш І. В. *Міжнародна торгівля в контексті сталого економічного розвитку країн світу* [Електронний ресурс] / М. В. Савченко, Є. О. Приймак, І. В. Гавриш. – Київ : УНІВЕРСИТЕТ, 2023. – 12 с. – Режим доступу: https://jnas.nbuiv.gov.ua/j-pdf/binf_2023_6_6.pdf
2. Столярчук Я. М., Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М. *Міжнародна економіка* [Електронний ресурс] / Я. М. Столярчук, Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник. – Київ : КНЕУ, 2014. – 762 с. – Режим доступу: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/986b0b14-c2e6-43ef-b8d2-6bab76e55d22/download>
3. Циганкова, Т., Яценко, О., Тананайко, Т., Солодковська, Г., Олефіренко, В., & Іщенко, А. (2022). РЕГІОНАЛЬНІ ТОРГОВЕЛЬНІ УГОДИ В СВІТОВІЙ ТОРГОВІЙ СИСТЕМІ: ПЕРЕВАГИ ТА МОДЕЛІ. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 6(47), 172–181. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.47.2022.3925>
4. Чуніхіна Т., Корж М., Красношчок В. *Міжнародна торгівля в умовах глобальних трансформацій* [Електронний ресурс] / Т. Чуніхіна, М. Корж, В. Красношчок. – Київ : ДТЕУ, 2024. – С. 30–52. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/379789148_MIZNARODNA_TORG_IVLA_V_UMOVAN_GLOBALNIH_TRANSFORMACIJ
5. Almog A., Bird R., Garlaschelli D. *Enhanced Gravity Model of trade: reconciling macroeconomic and network models* [Електронний ресурс] / Assaf Almog, Rhys Bird, Diego Garlaschelli. – 2015. – 15 с. – Режим доступу: <https://arxiv.org/abs/1506.00348>
6. Alves L. G. A., Mangioni G., Rodrigues F. A., Panzarasa P., Moreno Y. *Unfolding the complexity of the global value chain: Strengths and entropy in the single-layer, multiplex, and multi-layer international trade networks*

- [Электронный ресурс] / Alves L. G. A. et al. – 2018. – 22 с. – Режим доступа: <https://arxiv.org/abs/1809.07407>
7. Arkolakis C., Costinot A., Donaldson D., Rodríguez-Clare A. *The elusive pro-competitive effects of trade* [Электронный ресурс] / Costas Arkolakis, Arnaud Costinot, Dave Donaldson, Andrés Rodríguez-Clare. – 2019. – Vol. 86, P. 46–80. – Режим доступа: https://economics.mit.edu/sites/default/files/publications/ACDR_17-07-21.pdf
8. Baldwin R. *The Globotics Upheaval: Globalisation, Robotics, and the Future of Work* [Электронный ресурс] / Richard Baldwin. – London : Weidenfeld & Nicolson, 2019. – 292 с. – Режим доступа: <https://repository.unescap.org/bitstreams/c06d0646-c9ec-4358-a760-4a3dbcd1682a/download>
9. Baldwin R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization* [Электронный ресурс] / Richard Baldwin. – Cambridge, MA : Harvard Univ. Press, 2016. – 320 с. – Режим доступа: <https://www.cjir.iir.cz/index.php/cjir/article/view/91/75>
10. Behrens K., Ottaviano G. I. P. *General equilibrium trade theory and firm behaviour* [Электронный ресурс] / Kristian Behrens, Gianmarco I. P. Ottaviano. – London : Palgrave Macmillan, 2013. – С. 119–159. – Режим доступа: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-0-230-30531-1_5
11. Brookings Institution. *RCEP and the Future of Regional Trade* [Электронный ресурс]. – Washington, DC : Brookings Institution, 2023. – 45 с. – Режим доступа: <https://www.brookings.edu/articles/rcep-a-new-trade-agreement-that-will-shape-global-economics-and-politics/>
12. Capgemini. *Artificial Intelligence in Supply Chain and Logistics* [Электронный ресурс]. – Paris : Capgemini Research Institute, 2023. – 45 с. – Режим доступа: https://prod.ucwe.capgemini.com/de-de/wp-content/uploads/sites/8/2022/11/PoV_AI-in-Logistics.pdf
13. Cowling K., Thow A. M., Pollack Porter K. *Analyzing the impacts of global trade and investment on non-communicable diseases and risk factors: a critical*

- review of methodological approaches used in quantitative analyses* [Електронний ресурс] / К. Cowling, А. М. Thow, К. Pollack Porter. – *Globalization and Health*, 2018. – Vol. 14. – Article 53. – Режим доступу: <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12992-018-0370-2>
- 14.. Dornbusch R., Fischer S., Samuelson P. *Comparative advantage, trade, and payments in a Ricardian model with a continuum of goods* [Електронний ресурс] / R. Dornbusch, S. Fischer, P. Samuelson. – *The American Economic Review*, 1977. – Vol. 67, № 5. – С. 823–834. – Режим доступу: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.67.5.823>
15. European Commission. *Carbon Border Adjustment Mechanism: Overview and Implications* [Електронний ресурс]. – Brussels : European Commission, 2023. – 32 с. – Режим доступу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/754626/EPRS_ATAG\(2023\)754626_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/754626/EPRS_ATAG(2023)754626_EN.pdf)
16. OECD, WTO, UNCTAD. *30th Report on G20 Trade and Investment Measures* [Електронний ресурс]. – Paris : OECD; Geneva : WTO; Geneva : UNCTAD, 2023. – 60 с. – Режим доступу: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/30th-report-on-g20-trade-and-investment-measures_5f95a7e0/a331683b-en.pdf
17. International Monetary Fund. *World Economic Outlook, April 2025: A Critical Juncture amid Policy Shifts* [Електронний ресурс]. – Washington, D.C. : IMF, 2025. – 202 с. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2025/04/22/world-economic-outlook-april-2025>
18. International Monetary Fund. *World Economic and Financial Surveys: World Trade Report 2023* [Електронний ресурс]. – Washington, D.C. : IMF, 2023. – 150 с. – Режим доступу: PDF доступний на сайті IMF (World Trade Report 2023)

19. McKinsey Global Institute. *Geopolitics and the geometry of global trade* [Електронний ресурс]. – Washington, D.C. : McKinsey & Company, 2024. – 56 с. – Режим доступу: <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/mckinsey%20global%20institute/our%20research/geopolitics%20and%20the%20geometry%20of%20global%20trade/geopolitics-and-the-geometry-of-global-trade-vf.pdf>
20. OECD. *Global Value Chains and Trade Policy* [Електронний ресурс]. – Paris : OECD, 2022. – 95 с. – Режим доступу: <https://faculty.tuck.dartmouth.edu/images/uploads/faculty/emily-blanchard/Blanchard Bown Johnson December2023.pdf>
21. OECD. *Enhancing resilience by boosting digital business transformation in Ukraine* [Електронний ресурс]. – Paris : OECD, 2024. – 70 с. – Режим доступу: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/uk/publications/reports/2024/05/enhancing-resilience-by-boosting-digital-business-transformation-in-ukraine_c2e06e50/5d9e86a7-uk.pdf
22. Ottaviano G. I. P. *International Trade and International Investment* [Електронний ресурс] / G. I. P. Ottaviano (ed.). – Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2020. – Частина серії *International Library of Critical Writings in Economics*, № 371. – Режим доступу: <https://doi.org/10.4337/9781788974448>
23. Rodrik D. *Straight Talk on Trade: Ideas for a Sane World Economy* [Електронний ресурс] / Dani Rodrik. – Princeton, NJ : Princeton Univ. Press, 2017. – 256 с. – Режим доступу: <https://dokumen.pub/download/straight-talk-on-trade-ideas-for-a-sane-world-economy-9781400888900.html>
24. Statista. Share of digital retailers' digital buyers making cross-border digital purchases worldwide from 2017 to 2023 [Електронний ресурс] // Statista. – 2024. – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/878623/digital-retailers->
25. Statista. Leading reasons for cart abandonment in cross-border e-commerce worldwide in 2022 [Електронний ресурс] // Statista. – 2024. – Режим доступу:

<https://www.statista.com/statistics/1378752/cross-border-e-commerce-cart-abandonment-reasons/>

26. Statista. Digital cross-border B2C e-commerce turnover forecast from 2021 to 2030 [Электронный ресурс] // Statista. – 2024. – Режим доступа: <https://www.statista.com/statistics/1268262/cross-border-b2c-e-commerce-turnover-worldwide/>
27. United Nations. UN Global Survey on Digital and Sustainable Trade Facilitation 2023 [Электронный ресурс]. – New York : UN, 2023. – 70 с. – Режим
28. UNCTAD. Digital Economy Report 2023: Inclusive and sustainable development in the digital era [Электронный ресурс]. – Geneva : United Nations, 2023. – 148 с. – Режим доступа: <https://unctad.org/webflyer/digital-economy-report-2023>
29. UNCTAD. World Investment Report 2023: Investing in sustainable energy for all [Электронный ресурс]. – Geneva : United Nations, 2023. – 254 с. – Режим доступа: <https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2023>
30. World Trade Organization. E-commerce and digital trade [Электронный ресурс]. – Geneva : WTO, 2024. – 28 с. – Режим доступа: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/ecomdigtrade2024_e.htm
31. World Trade Organization. Methodology for the WTO trade forecast – April 2020 [Электронный ресурс]. – Geneva : WTO, 2020. – 32 с. – Режим доступа: https://www.wto.org/english/news_e/news20_e/methodology_wto_trade_forecast_april20_e.pdf
32. World Trade Organization. Trade and digital economy [Электронный ресурс]. – Geneva : WTO, 2023. – 50 с. – Режим доступа: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/tradedevelopment2023_e.htm
33. World Trade Organization. World Trade Report 2023: Re-globalization for a secure, inclusive and sustainable future [Электронный ресурс]. – Geneva : WTO, 2023. – 168 с. – Режим доступа: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr2023_e.htm

34. World Bank. World Development Report 2023: Trading for development in the age of global value chains [Электронный ресурс]. – Washington, D.C. : World Bank, 2023. – 234 с. – Режим доступа: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2023>

Додатки

Додакто А

Таблиця А.1 Еволюція теорій міжнародної торгівлі

Період	Теорія	Основні ідеї	Ключові представники	Коментарі
Кінець XVIII – початок XIX ст.	Теорія абсолютної переваги	Країни повинні спеціалізуватися на виробництві товарів, у яких вони мають абсолютну перевагу.	Адам Сміт	Вважається початком сучасної теорії міжнародної торгівлі.
Початок XIX ст.	Теорія порівняльної переваги	Навіть якщо країна не має абсолютної переваги, вона може виграти від торгівлі, спеціалізуючись на товарах з відносною перевагою.	Девід Рікардо	Основоположна концепція, що обґрунтовує вигоди від торгівлі.
Початок XX ст.	Теорія факторних пропорцій (модель Хекшера-Оліна)	Країни експортують товари, виробництво яких інтенсивно використовує їхні відносно надлишкові фактори виробництва.	Елі Хекшер, Бертіль Олін	Пояснює структуру торгівлі на основі факторної наділеності.
1950-ті роки	Парадокс Леонтьєва	Виявлено, що США експортують трудомісткі товари, всупереч передбаченням моделі Хекшера-Оліна.	Василь Леонтьєв	Спричинив перегляд традиційних теорій торгівлі.
1960-ті роки	Гіпотеза Ліндера	Країни з подібними рівнями доходу мають схожі споживчі вподобання, що сприяє торгівлі між ними.	Стаффан Буренстам Ліндер	Пояснює внутрішньогалузеву торгівлю між розвиненими країнами.

Кінець 1970-х – початок 1980-х років	Нова теорія торгівлі	Враховує зростаючу віддачу від масштабу та монополістичну конкуренцію, пояснюючи торгівлю між подібними країнами.	Пол Кругман, Еліханан Хелпман	Пояснює внутрішньогалузеву торгівлю та роль економії на масштабі.
Початок 2000-х років	Нова нова теорія торгівлі	Зосереджується на гетерогенності фірм та їхній участі в міжнародній торгівлі.	Марк Меліц	Пояснює, чому лише деякі фірми виходять на зовнішні ринки.
Сучасний період	Теорія глобальних ланцюгів вартості	Аналізує розподіл виробничих процесів між країнами та роль інтеграції у світову економіку.	Річард Болдвін, Генрі К'єрковскі	Враховує фрагментацію виробництва та торгівлю проміжними товарами.

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок

Глобальні тренди розвитку міжнародної торгівлі

Автор

Науковий керівник / Експерт

Васильченко І.О.проф. Столярчук Я.М.

підрозділ

кафедра міжнародної економіки

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

Довжина фраз для коефіцієнта подібності 2

КП 2

12214

Кількість слів

КЦ

97249

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навісний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		1
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		3

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Копір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Копір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	дис_Тулъ 6/5/2024 Donetsk National University named after V. Stus (Donetsk National University named after V. Stus)	13 0.11 %
2	STRUCTURAL APPROACH TO THE CORPORATE IDENTITY TYPES ANALYSIS Востряков Олександр Володимирович, Волохова Галина Леонідівна;	11 0.09 %